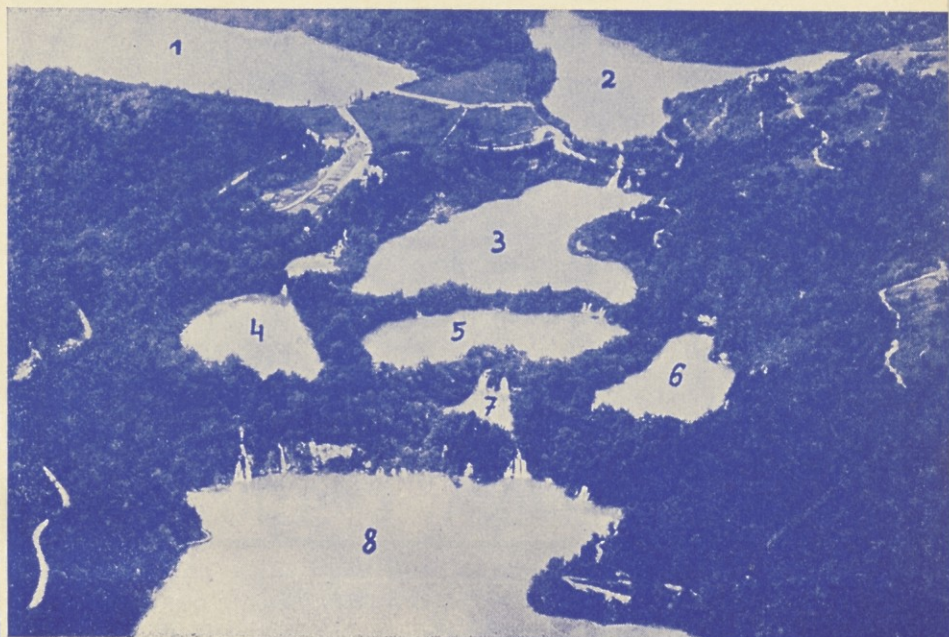

Poštnina plačana v gotovini

1934.-1935.

Razgati

List za odraslo mladino

10

DUBROVNIK,

plemenito mesto našega sinjega Jadrana, gojitelj najstarejše in vzorne dalmatinske kulture, leži v sredozemskem razkošju južne flore. Dandanes je shajališče izletnikov vsega sveta in nudi ob vsakem letnem času bogato in čarljivo obliko. Na sliki vidite Dubrovnik z divno okolico.

11. UREDNIKOVO PISMO.

Tajinstveni napis so rešili prav: *Lovrič Ivan, Soklič Efignija, Pavšek Jožica, Planina Franc, Žabkar Franc.* — *Vagaja Uroš:* Velikonočno ilustracijo si prepozno poslal. Pirh z zajem ne morem drugače objaviti kot o Vel. noči. Za prihodnji letnik „Razorov“ pripravi kaj! — *Janežič Miloš:* V barvah ne morejo prinašati „Razori“ naslovnih strani, ker bi bil kliše predrag. Tudi ne vem, kaj risba predstavlja. Menda poletje. Pošlji še kaj in napiši kaj zraven! — *Kokot Marija:* Ornament za materinski dan bom prihranil za prihodnji letnik; si ga tudi prepozno poslala. — *Kovšca Viktor:* V eni izmed prejšnjih številčk sem že povedal, da bodo „Razori“ v prihodnjem letniku prinašali v vsaki številki tudi ilustrativni del. Za mladinsko ilustracijo, poseben list, je pa premalo naročnikov. — *Knez Angela in Narat Katia:* Obe vajini pravljici bom priobčil v prihodnjem letniku „Razorov“.

V prvi polovici oktobra bo izšla koroška in primorska številka „Razorov“, v kateri se bomo spomnili ob 15. letnici plebiscita in Rapalla naših bratov in sester. Pripravite kaj prispevkov! Prispevki naj bodo kratki in vsebinsko primerni za to številko. Tudi risarji sodelujte! Pošljite jih uredništvu „Razorov“ Rakek, najpozneje do 20. avgusta.

Prečitajte oglas na zadnji strani ovitka!

V S E B I N A

Viktor Pirnat: Vse za Jadran 289. — *Ilka Vaštetova:* Zaklad v Emoni 290. — *Joža Herfort:* Bela prelest 295. *Radioj Rehar:* Franjo Stiplovec kot grafik starega Maribora 297. — *Oskar Hudales:* Brat Bill 300. — *J. Keating-J. Baukart:* Učeni Tomaž 304. — *Drago Humek:* Za počitnice 307. — *Tone Seliškar:* Plitvička jezera 308 — *Janko Pir:* Jožef Štefan 312. — *Kuntara Vilko:* Naši dolgouhi kodrančki 314. — *Ivanka Kalinova:* Naši vrtovi 315 — *K. Evald:* Kukavica 316. *J. S. Machar:* — *V. Pirnat:* Uspavanka 320. — *Lorber Marija:* Pohorski oglar 320. — *Fakin Anton:* Vraže 323. — *Notranjske ljudske rečenice* 324. — *Hribovšek Bogomir:* Vem... 324.

Naslovna slika: Plitvička jezera; 1 = Proščansko jezero, 2 = Ciginovac, 3 = Okrugljak, 4 = Bakinovac, 5 = Jovinovac, 6 = Malo jezero, 7 = Vir, 8 = Galovac

DUBROVNIK

s pogledom na
otok Lokrum.
Ta otok ima si-
jajno tropsko
floro, s katero se
ponaša naš sinji
Jadran. Na tem
otoku je dvorec
nadvoje. Maksi-
milijana in je
pretvorjen v le-
tovišče za deco.
Na sliki vidite
Dubrovnik z
novotrgov.luko.

ČUVAJMO
NAŠ JADRAN!

RAZORI

1935 - JUNIJ

III. LETNIK

LIST ZA ODRASLO MLADINO

VIKTOR PIRNAT:

VSE ZA JADRAN!

Jadran modri, biser zemlje naše,
naš ponos in dika naše slave,
vali tvoji, gore in dobrave,
sonce tvoje in prelest narave,
trinajst polnih vekov to je naše,
naš po tebi plove brod,
naš živi ob tebi rod.
Mi smo tvoji gospodarji,
tvoji zvesti smo čuvarji,
nas ne strašijo viharji,

to krepí
našo kri,

saj jadranski smo stražarji!
Sveta naša je prisega,
do neba naj se razlega:
Za naš Jadran žrtve vse,

a naš Jadran,
divni Jadran,

nikdar in nikomur ne!

III. **IZ**AKLAD V EMONI.

(Zgodovinska povest.)

Ne, junak Ratimir še ni umrl. Ležal je na nosilnici pred gostinjsko kočo v gradišču, ki so ga Sloveni gradili nasproti teurnijske trdnjave. S svojega ležišča je gledal navzdol na nedogledno morje šotorov — na slovenski tabor. In gledal je na nasprotni grič, na silno trdnjavo, kjer se je baš doigrala zadnja kletskoromanska žaloigra: Sloveni so po mnogih tednih obleganja zavzeli Teurnijo, poslednje zatočišče Noričanov. Zmagoslaven krik iz tisočerih in tisočerih slovenskih grl se je dvigal do neba. V njem se je dušil jok in bolešno rjojenje tisočev Keltoromanov, padajočih pod zmagovitimi slovenskimi meči. Na neštetih mestih so se dvigali iz mogočne trdnjave pogubonosni plameni. Oblaki črnega dima so se dvigali pod jutranje nebo.

Iz goreče trdnjave se je usula po griču navzdol preko strmih skal mrgoleča množica Slovenov. Obloženi z bogatim plenom so vlekli za seboj trumo ujetih krščenikov — poslednji žalostni ostanek nekdanjih noriških gospodarjev.

Noriški in panonski zemlji so zagospodovali Sloveni. Že so zadoneli v taboru rogovi. Fanfare so klicale župe v zbor. Veliki vojvoda Nepokor je vabil brate k zahvalni daritvi bogu Perunu za srečno končano vojno. Iz gradišča so se usule proti taboru v dolino ženske in otroci, da prisostvujejo veliki daritvi.

Tišina je zavladala v gradišču in junak Ratimir je pomislil z bridkostjo v srcu: »Le jaz ne morem pohiteti z njimi k zahvalnosti. Slab in nebojčen kakor dete moram tu ležati sam in zapuščen, medtem ko se bratje radujejo zmage...«

»Zakaj si žalosten, župan Ratimir?« ga zdajci nagovori znan deklški glas. Tiho je pristopila k bolnikovemu ležišču lepa vojvodova hčerka Pribislava, ki je že vse dni, odkar so prinesli Ratimira na gradišče, požrtvovalno stregla bolnemu junaku.

Junak je preslišal njeno vprašanje in čemerno govoril:

»Ali nisi čula? Tvoj oče kliče narod k zahvalni daritvi. Kdo mu poda gorečo plamenico, ako ti zamudiš slavo?«

Devojka ga je resno pogledala in odvrnila:

»Moj oče mi je sam določil mesto ob tvoji strani, ko mi je naročil, naj ti strežem.«

»A rada tega ne delaš, vem. Strašno sem grd in bojiš se mojega brazgotinastega obličja.«

»O, brat župan! Kako grdo me obsojaš! Nekoč sem se te bala, res, ker sem bila otročja in nisem poznala tvojega srca. A zdaj vem, da si le ti rešil Valuka in njegovega prijatelja. Brez tebe bi bila že oba mrtva. Vem, da si velik junak, ki te časti ves narod in vem, da si svoje lepo lice žrtvoval v boju za nas vse. Kako bi se te mogla bati?«

Popravila je junaku blazino pod glavo, vzela skoledico in mu jo ponesla k ustom. Bolj nego krepčilna pijača je silnega Ratimira osvežila Pribislavina dobrota in ljubeznivost. Dvignil je roko, a omahnila mu je na medvedovo kožo, s katero je bil, vkljub vročemu dnevu, pokrit, ker ga je zeblo.

»Glej, kako sem šibak,« je vzdihnil.

»Ker si izgubil toliko krvi. Kmalu se okrepčaš in zopet boš močan, kakor si bil prej,« ga je devojka tolažila.

»Kdaj bo to?«

»Prav kmalu. Preden pride jesen, boš zdrav, pravi naša majka.«

»Potem odrinem s svojo župo proti jugu do morja in do Langobardov. Izberemo si najlepšo dolino in na griču ob njej si postavimo gradišče. Utrdimo ga kakor bizantinski grad. Tam bom s svojo župo stražil našo novo domovino, da noben sovrag ne prodre do tebe, dobra Pribislava.«

Pribislava ga je začudeno pogledala. ... Kako bi sovrag ne prodril do nje, če bo živela na meji? Ali je Ratimir pozabil, da mu jo je vojvoda obljubil za ženo, kadar bo dorasla?

Ratimir je čital v devojkinih očeh. Dolgo je molčal. Potem je tiho dejal:

»Nekoč sem sanjal o sreči, ki si jo priborim z junaštvom. Takrat sem bil močan in domišljjal sem si, da morem vse doseči. Zdaj sem spoznal, da je sila junakova minljiva kakor vse na svetu. Snubil sem lepo devojko, a danes hvalim bogove, da mi je oče še ni hotel izročiti. Kaj bi zdaj uboga stvarca z menoj, ki sem slab, da niti roke ne morem dvigniti, in morda nikdar več ne bom sukal meča tako, kakor sem ga nekoč. Katera devojka bi hotela vzeti takšnega neboljčena za moža? Kaj bi z menoj mlada žena?«

»Stregla bi ti, dokler popolnoma ne ozdraviš,« se mu je nasmejala lepa Pribislava.

»Ali ... ali bi mi hotela streči?« je s plahim pogledom vprašal bolni junak. Pribislava je prišla za skodelico in zaklicala:

»Saj ti že strežem!«

In odbežala je.

Junak je ostal sam pred kočjo. Gledal je po dolini in preko velikega slovenskega tabora na gorečo trdnjavo. Nič več ni bil žalosten in obupan. V srcu je čutil radost, da bi zavriskal. Gore okrog doline so se mu zdele lepše zelene, dolina ni bila več tesna in zaprta, ni se mu več tožilo po prostiranih planjavah onkraj Karpatov, po stari domovini. Tudi nova domovina se mu je zdela lepa, dasi je bila bolj gorata. Čudovito lepe so bile skalnate planine nad temnimi pragozdovi. Srebrno čiste so tekle reke po rodovitnih dolinah. Krasno zemljo so si pridobili Slovenci. Vredna je bila prelite krvi. Ko vzeveto polja pod pridnimi slovenskimi rokami, ko se dvignejo po gričih trdna gradišča — kako prijetno in srečno bodo Slovenci tu živeli! ...

Še je trajalo nekaj tednov, dokler niso Slovenci zasedli vseh dolin ob reki, ki so jo čuli od prejšnjih domačinov imenovati »Drava«. Prodrli so do njenega izvira in se razlili proti severu do Donave, kjer so jih z drugega brega pozdravili bratje Čehi. Seveda so tudi v teh pokrajinah Slovenci naleteli tu ali tam na odpor. Od severozahoda so namreč že silili germanski Bavarci v te kraje. Toda, ker niso bili pripravljeni na tolikšno sovražno silo, so se morali Germani umakniti; nekaj pa so jih Slovenci zajeli in zasužnili.

Naposled se je vojvoda Nepokor s svojo župo vrnil v dolino reke Drave, ostale župe so se razkropile po ozemlju, ki so si ga priborili. Vojvoda se je ustavil na širokem polju, blizu razvalin rimskega mesta Virunuma, ki so ga bili Slovenci pred nekaterimi mlaji razrušili. Tam blizu reke Krke, na Krnu, je vojvodova župa postavila gradišče. Za gradnjo krnskega gradu so poleg debelih neotesanih hlodov porabili mnogo rezanega kamenja in mramornega stebrovja iz virunskih ruševin.

Vojvoda Nepokor je — prvikrat ob novem domovju — zbral narod okrog sebe, da blagoslovi temelje krnskega gradišča in slovesno deli pravdo. Velel je zasaditi na trato pod krnski grad dve lipi, med njiju pa postaviti zgornji del rimskega stebra, ki so ga našli med virunskimi razvalinami.

»Večno naj nam kamen govori o pravdi za to zemljo, ki smo si jo izvojevali s težkimi krvavimi žrtvami. Bratje, varujmo narodovo silo in slogo, da tega kamna ne zasede nekoč — tujec!«

Po sijajni stravi, ki se je vršila po pravdi, se je Ratimirova župa, ki je bila doslej pri Nepokorovi v gosteh, odpravila na pot, da si poišče primeren kos zemlje za novo domovje. Junaški župan Ratimir, ki je že skoraj popolnoma okreval, se je poslovil od svoje skrbne strežnice Pribislave. Ob slovesu ji je vpriču vsega zbranega naroda izročil — jabolko. Vsa zardela je sprejela in spravila v nedrije... Ves narod je videl, da je izvlekla robček, obrobljen z zlato vezeno in ga pripela izvoljenemu junaku na ramena.

Srečni junak je vzpodbodel iskrega konja in odjahal na čelu svoje župe proti poldnevni strani. Prebrodli so široko Dravo in se na drugem bregu vzpeli proti goram. Spotoma se jim je pridružilo še nekaj drugih žup, da si po vojvodovi volji poiščejo bivališča ob langobardski granici. Preko visokega gorskega prelaza so prišli zopet v dolino reke Save, v nekdanjo keltsko-rimsko provinco Savijo ali »Carniolo«, kakor so jo tudi imenovali ob gorenji Savi. Slovenci so izgovarjali ime po svoje: Krajna.

Nepregledna množica vojakov na konjih, za njimi vozovi z ženami — mnogo žena je tudi jokalo — otroci in starčki so se drenjali od jutra do večera mimo novih slovenskih naselbin ter mimo velikega Ljubanovega gradišča — »Ljubana« so ga kratko imenovali — zgrajenega na razvalinah Emone. Z visokih okopov so množice Slovenov navdušeno pozdravljale brate, potujoče proti jugu. Mnogo mož iz Ljubanove in Braslavove zadruge se jim je pridružilo, saj so vedeli, da si morajo bratje novo zemljo priboriti z novo krvjo.

Toda ko so ob robu velikega močvirja onkraj Ljubanovega gradišča ostavili emonsko dolino, se jim je odprla pokrajina, polna velikih pragozdov, a vsa zapuščena. Široka rimska cesta jih je vodila mimo mogočnih, napol porušениh utrd, dolgih zidov v obliki podkve z mogočnimi stolpi, ki so bili po tisoč korakov oddaljeni drug od drugega. A za zidovi so našli le ruševine nekdanjega rimskega mesta Nauporta, ki ga je baje v sivi davnini ustanovil grški junak Jazon. Kmalu zatem so prišli mimo razvalin druge rimske naselbine, Longatikum imenovane. O nekdanjih prebivalcih, keltsko-ilirskem plemenu Japodov in njihovih rimskih gospodarjih ne duha ne sluha...

Toda onkraj Longatika so se Ratimirovi ogledniki vrnili iz pragozdov in pripovedovali, da so v pogorju, ki jim je zapiralo pot, čuli rožljanje orožja. Res so jih v gorski zasedi napadli skriti domačini. A Ratimir in njegovi hrabri vojniki so bili pripravljeni. Že prej je bil junak razdelil čete v tri skupine: prva z Ratimirom je nadaljevala pot po cesti, drugi dve pa sta jo spremljali v veliki razdalji na obeh straneh po pragozdu in na dano znamenje planili na sovražne napadalce ter jih zajeli z desne in leve. Mnogo »krščenikov« so pobili, nekaj pa odvedli s seboj v ujetništvo, da jih porabijo za najtežja dela, posebno pri gradnji novih naselbin.

Na griču kraj bistre Soče si je Ratimirova zadruga postavila najlepše in najmočnejše gradišče ob langobardski meji. Vse druge zadruge njegove

župe so se razkropile po gričih naokrog in po nepristopnih gorskih dolinicah.

»Ko utrjujete gradišča, mislite na to, da smo neposredni mejaši zahrbtnih Langobardov. Noč in dan moramo biti pripravljeni, da branimo novo domovino!« je svaril župan Ratimir svoje starejšine.

Lastno gradišče je zavaroval z okopi, da bi jih noben sovrag ne mogel zavzeti.

V pozni jeseni je bilo Ratimirovo gradišče dograjeno. »Tolminsko« gradišče so mu rekli Sloveni — mogoče po tolmunu, ki ga je delala Soča, tekoča pod gričem. Tedaj so žene iz Ratimirove zadruge pripravile polno skrinjo najdragocenejših darov za lepo županovo nevesto Pribislavo. Junak je odbral nekaj častitljivih velmož iz svoje župe ter nekaj drznih mladcev

za spremstvo in ves pojezd je odjahal ob Soči navzgor čez prelaz, ki so ga Predel imenovali, v dravsko dolino in čez Dravo proti Krnskemu gradu.

Vojvodovo gradišče je bilo tudi do malega dogotovljeno. Čudovito lepo se je med novimi dvorci belilo marmorno stebrovje, ki so ga bili pobrali iz razrušenega in požganega Virunuma, še pred nekaterimi mlaji cvetočega in bogatega mesta.

Z bratsko ljubeznijo so na gradišču sprejeli junaka Ratimira in njegovo spremstvo. Vojvoda sam jih je vodil v svoj začasni stan, obširno leseno stavbo ne daleč od novega velikega dvorca, ki še ni bil popolnoma dograjen. Tam je sprejela domačica Radoslava snubce in jih pozdravila po starem slovenskem običaju s kruhom in soljo. Po kratkem dogovoru med tolminskimi starejšinami ji je Ratimir izročil prekrasen nakit, ves zlat in z dragimi kameni posut. Pribislava pa je izročila ženinu lepo obleko, ki jo je sama prelepo vezla in sešila.

Po gostiji, ki so se je udeležili le došli snubci in vojvoda, je peljal domačin svoje goste k novemu dvorcu. Stavba je bila spodaj po rimskem

načinu zidana, zgoraj pa po načinu Slovenov zgrajena iz mogočnih neobtesanih hlodov in okrašena z mnogimi prijaznimi hodniki in pomoli.

»Kdo ti je zidal to čudovito dvorano?« se je zavzel Ratimir, ko je stopil v vojvodov grad. Dvorana je imela res prekrasne umetno zidane oboke. »Kdo vas je naučil takšnega dela?«

Vojvodovo resno obličje je nekaj izpreletelo, česar si junak ni vedel raztolmačiti. Molče je peljal goste iz obokane dvorane po lesenem hodniku v drug konec dvora, kjer je bila množica pridnih slovenskih rok še zaposlena. Z vrstico v roki je stal tu visok sivolas mož in vestno nadzoroval zidarsko delo. Med ropotom so se neprestano glasila njegova navodila in opomini v čudni keltsko slovenski mešanici.

Rufelij!

»Mi se učimo od njih, a oni od nas,« je pokazal vojvoda z iztegnjeno roko na dvorišče, kjer so trije mladi fantje — Tauro, Rodan in vojvodov najmlajši sin Velan — gradili nov voz. Valuk je sedel na hladu poleg njih, rezljal ročice za voz in vodil delo kolarjev.

Ratimir se je pozdravil z mladci, ki so ga hrupno sprejeli.

»Kaj delate, fantje?« je vprašal junak.

Valuk mu je pomežiknil in skrivnostno tiho povedal na uho:

»Kola za bališ.«

Ratimir mu je požugal in smeje odšel za starejšinami in vojvodo.

Snubci so se nastanili v lepem Gostinjskem dvorcu in vojvoda je priredil sijajno stravo, ki so se je udeležili snubci in vsa vojvodova župa. Vršile so se slavnosti druga za drugo. Poslali so sle-pozovčine do vseh slovenskih žup, da pozovejo slovenske brate na svatbo vojvodove hčerke edinke.

Od vseh strani so prihajali svatje in prinašali splošno priljubljeni Pribislavi prekrasna svatovska darila. Ona pa je vse obdarila z lepo vezenimi svatovskimi oblačili.

V novih dvorih se je trlo praznično oblečenega naroda. Na visokih mlajih, s cvetjem in trakovi okrašenih, so se svetila zlata jabolka, do katerih so plezali drzni mladci. Na trati pred gradiščem so neprestano brundali guslarji in piskali dudarji, mladina pa je plesala kolo, ki ga je vodil svat, vihteč v roki barjak. Rajali so iz dneva v dan.

V veliki nizko obokani dvorani novega vojvodovega dvorca so stale ob steni skrinje z vsemi svatovskimi darovi. Pri dolgem omizju pa so sedeli svatje in se gostili od jutra do večera, vsak dan iznova. Na častnem mestu so sedeli nevestin oče vojvoda Nepokor in nevestina mati Radoslava ter ženin in nevesta, poleg njih pa mnogo drugih in družic ožjih sorodnikov ter velmož, med njimi tudi kot gostje pobratimi: Rufelij, Rodan in Tauro.

»Kaj razmišljaš, pobratim?« je Valuk vprašal preko mize.

Rodan se je vzdramil in zardel.

»Niso vsi tako srečni, kakor sta Ratimir in Pribislava,« je vzdihnil.

Valuk ga je pogledal in oči so se mu poredno zasvetile.

»Ako nismo, pa še bomo,« je dejal, vzel z bogato obložene mize jabolko in ga s svetlim pogledom ponudil svoji družici, lepi Dragomili, ki je z očetom Braslavom prišla v svate. Dragomilin obraz je zažarel v zadregi. S tresočo se roko je sprejela jabolko in z njim tiho in sveto obljubo svojega izvoljenca. S povešenimi očmi je ponudila svoj zlatovezen robček mladeu v zameno. Valuk ga je z resnim obrazom sprejel in si ga pripel na ramena s prosečim

pogledom na svojega očeta in na starejšino Braslava. Kakor večina svatov, je tudi vojvoda opazil dogodek med sinom in Braslavovo hčerko. V njegovem trdem obrazu se je zganilo nekaj mehkega, pristrčnega. Molče je dvignil čašo in jo s trdnim pogledom v sinove oči nagnil k ustom. Valuk je bil zadovoljen. Okrenil se je k Rodanu in mu prišepnil:

»Čez leto dni te povabim na svojo svatbo in še leto ali dve pozneje me povabi ti na svojo, pobratim.«

Rodan je žalostno odkimal in odvrnil polglasno, vendar dovolj tiho, da ga ni slišal Rufelij, ki je sedel nedaleč od njih:

»Mela je gospodarjeva hčerka. Jaz pa sem le med vami kakor brat med brati; ko se vrnem prihodnji teden v emonsko dolino, postanem zopet le nesvoboden Rufelijev podložnik. Vem, meni ni pomoči. Stari Celij mi je to razložil in moja mati mi je potrdila. Ti tega ne razumeš, ker Sloveni ste vsi bratje med seboj. Pri nas pa je drugače.«

»Zakaj bi bilo drugače?« se je vtaknil v pogovor mladi Tauro. »Ali ni oče imenoval „bratstvo“ najdragocenejši zaklad, ki smo ga našli v Emoni? Prepričan sem, da te proglasi za svobodnega, kadarkoli želiš. Nikoli ti naša rodbina ne pozabi tega, da le tebi vsi dolgujemo življenje.«

»Tauro govori resnico,« je prikimal Valuk in dostavil: »Ne boj se, pobratim, tvojo zadevo položim svojemu očetu na srce. Vojvoda še ni pozabil, da si mi otel hčerko, današnjo nevesto. Od njega dobiš svatovsko darilo, da boš bogatejši od svojega sedanjega gospodarja. Bogovi naj te žive, rešitelj naše neveste!« je glasno zaklical, da so se ozrli svatje od gorenjega konca dolgega omizja.

Vstal je ženin, prijel svojo čašo s sladko medico in prišel do Rodana ter mu napil... In kakor sta Tauro in Valuk prerokovala, se je zgodilo: nekaj let pozneje je sreča vzcvetela tudi Rodanovemu in Melinemu sreču.

Tisto jesen se je posebna sreča razžarela v svetlem Ratimirovem dvoru nad bistro Sočo. V dvoru je veselo gospodinjala njegova ljubljena mlada ženka, lepa Pribislava. Po prostranih sočnih tratih pa so se pasle bogate črede. Masno zemljo, spočito v stoletjih preseljevanja narodov, so obračali slovenski pljuhi. Zrna, ki so se bila rodila daleč v stari domovini med Baltiškim in Črnim morjem, so prvikrat kalila in pognala korenine v novo, s krvjo pridobljeno in posvečeno slovensko zemljo ob Soči.

JOŽA HERFORT:

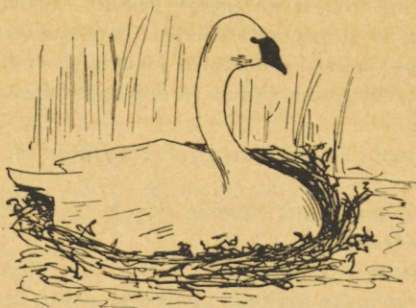
B E L A P R E L E S T .

*„Le labod, samoteni ptič
prevaža svoj beli sijaj,
kot da bi ne bilo nič . . .“*

Župančič.

Tisto popoldne je bilo zasanjano, kot je včasih človek ob tihih večerih, ko vabi slavec samico. Res! Nebo je bilo rahlo, enakomerno sivo, jablane so široko odprle svoje rožnobelevete, veter je zaspal v vrhah drevja, pravkar ozelenega. V grmovju je ptiček čisto tiho pel, kot bi se bal s svojo čisto pesemco zdramiti zasanjani dan. Da, še celo stopinja po pesku je bila tiha, niti drobni pesek ni škripal pod nogami.

Kakor v neskončnost so šli dolgi drevoredi in zgrinjali pred seboj skoro

somrak. Levo so bile živozelene sveže trate, desno je bilo grmovje in tam, preko njega počasi, komaj vidno, tekoča voda.

Tam sta kraljevala dva laboda. Čisto navadna, kot ju vsi poznate. Velika, lepa, čisto bela, s skoro blestečimi se prelestnimi prsmi, sivimi nogami in rumenim kljunom s črno konico, nad katerim sta imela črno grbo. Po tisti vodi, tako kalni, umazano zeleni sta prevažala svoj beli sijaj.

Postajal sem za grmi na trati in gledal ti ponosni ptici. Veličastno, mogočno sta vozila, nikdar skupaj, vedno vsak zase. Ah, vsak zase, tudi jaz sem hodil sam. Toda, to je bilo tedaj, ko je bilo nebo oblačno, ko je listje venelo, ko je v vetru plesalo in padalo na gladino vode, ko je padalo na pot v drevoredu in ko je veter plesal z njim njihov poslednji ples.

Tihe jesenske noči, ko trka na okno dež in polze kaplje po steklu počasi, počasi nizdol. Tedaj se vlačijo po dobravah in parkih puste, sive megle; visoko pod nebesnim stropom pa režejo zrak urna krila ptic, glasno tožeč zapuščajo nebeški popotniki naše osirotele kraje. Tedaj, v eni tihi noči, ko sem naslanjal razgreto čelo ob mrzle šipe, ko mi je mrtvo oko zrlo v pusto jesensko noč, mi je živo stopila pred oko moje duše ena edina slika, najlepša, kar sem jih kdaj videl.

Si že čul pesem pomladi, prijatelj moj? Ono mogočno pesem, ki jo poje sleherno živo bitje? Saj to ni niti pesem, to je samo klic narave, klic po ljubezni. Vsakemu živemu bitju je dal Bog oni čudoviti gon, ono čudovito slo — ljubezen. Morda me razumeš napačno, morda ne poznaš ljubezni? Samo eno sliko ti bom podal, revno sliko. Revno? Da, samo duša, srce jo občuti, če pa hočeš to sliko popisati, ves navdušen in prevzet od nje v začetku, vidiš na koncu, da se ti je izmaličilo delo, katerega si začel in si žalosten sam nase.

Sveti Jurij je oddel goro z zelenim plaščem, po zelenih gozdovih so kukale kukavice, po nizkem grmovju je bilo nebroj drobnih grl — vsi ptički so peli — samicam, vabili so jih, osvajali si jih, včasih bojevali zanje hude boje. Vidiš, to je vse tisti gon, tista sila za ohranitev rodu, za ohranitev vrste!

Veš li, da na pomlad oživi še najtrši človek, da odpre svoje srce na stežaj? Mnogi mislijo, da ni tako.

Obljubil sem ti, da ti bom razkril najlepšo sliko svoje duše, o kateri sanjam v tistih večerih, ko poje veter tiho popevko, ko slavec vabi samico...

Čuj, to je bilo dekle, o dekletu ti bom povedal lepo, prelepo zgodbo.

Mnogo deklet je križalo mojo pot, bile so dobre in slabe. Vsaka je imela v svoji duši nekaj, česar nisem doumel, vsaka je imela v srcu prelepo belo kamrico, kamor je zaklepala svoje najlepše spomine. Ena sama mi je odprla to kamrico, ki hrani prelest in čudo, še ta edina ni vedela, kdaj je to storila in se bojim, da ji ni žal, da je to storila.

Mirno popoldne je bilo, sama sva bila kraj ribnika, kjer sta se po navadi vozila laboda. Iskal sem ju, pa zaman, ni ju bilo. Šla sva ob vodi dalje, kar sva stala pred labodi. Ob vodi sta si napravila gnezdo. Veliko, nerodno, preprosto. Suho bilje in veje so bile zanešene v nekako kopo, katera

je bila dober seženj velika, prav slabo postlana za mladi zarod. Oba laboda sta bila kraj gnezda. Samica je popravljala veliki sivorjavi pikasti jajci, samec pa ji je dvoril. Peroti je dvignil, pa ne kakor za polet, samo nadlakti je dvignil in nasršil, peroti pa je imel zaprti. S svojim dolgim vratom je kljukasto gibal in se dobrikal samici, vse dotlej, dokler ni legla na gnezdo in položila prebelih prsi na jajca. Popravljala si je že gnezdo in urejevala pod se suhe veje. Tedaj pa je dekle dejalo samici:

»Ne, to, to bo trdo!« Tako nežno je dejalo te preproste besede, iz duše je govorilo, tako kot more samo dekle, samo žena.

Spomnila se je, da sem poleg nje, se zdrznila in zardela. Tedaj je izza oblakov posijalo nanjo sonce, kot po naključju sem stal v senci, in jo ožarilo s svojim zlatom. Obraz ji je zasijal močnejše, lasje, lepi kostanjevi, s čudovitim odtlenkom rdeče barve, komaj da prepoznaš ta odtenek, so rahlo valovili v večernem vetru.

Lepa, kot še nikdar prej je bila v tem trenutku — odkrila mi je svojo dušo — dušo žene.

Toliko je mehkega čara v ženskih dušah, besedah, dejanjih, v tihih odnosih, v še tišjem pričakovanju in najtišji ljubezni, toliko miru in nemiru, da se moška narava pred njo nehote ustavi, kot pred božanstvom. To božanstvo žene je — materinstvo.

Dolgo sva še gledala beli labodji par, potem pa tiho, brez besed odšla. Po drevoredih sva hodila tiho, tiho...

Mnogokrat sva poslej hodila tako tiho, samo misli so naju družile. Tihi sprehodi, polni rahle beline in prelesti, beline srca in sveta...

Laboda sta bila poslej vsak zase. Samica je bila na gnezdu in samec ji ni več dvoril. Sam je posedal ob vodi in tiho upognil glavo, kot v tihi boleti. Morda pa to ni bila, morda je bilo le tiho pričakovanje. Včasih se je spomnil in je zaplaval po ribniku, pa kaj urno dospel nazaj na breg.

Užalostil me je prebeli ptič, tiho je posedal, kakor da bi ljubezen v njem umrla. Tiho je posedal, žalosten je bil.

Neko jutro pa, vse rosno je bilo, komaj je vstajala zarja iz jutranje rose, sem našel oba laboda skupaj; poleg samice je sedel, svojo glavo pa ji je nežno položil na hrbet.

To je bilo zjutraj, na večer pa mi je tisto temnooko rjavolaso dekle položilo svojo glavo na prsi in v neznani boleti zaihtelo.

Maj je tedaj komaj odprl oči in prvič poljubil tisočere bele cvete.

Sedaj sem sam, res tako sam, še bolj osamljen, kot je labod na jesen. Toda v moji duši je prelepa slika, slika, katero sem ti skušal podati, katere ti zares podati ne morem. Ta slika mi druguje v tihih jesenskih nočeh, ko se po dobravah vlačijo megle, ko trka na moje okno dež in počasi polze po šipah deževne kaplje kot solze po žalostnem licu.

RADIVOJ REHAR:

FRANJO STIPLOVŠEK KOT GRAFIK STAREGA MARIBORA.

Franjo Stiplovšek, sedaj učitelj risanja na meščanski šoli v Krškem, je slikar tiste naše srednje generacije, ki je stopila na plan tedaj, ko je impresionistična smer v likovni umetnosti umirala in so se v povojni zmedi

Železniški prehod na Rakeku.

Stiplovšek.

našel svoj izraz v nekem novem realizmu, poplemenitenem po moderni romantiki. Takega se je predstavil domovini in tujini na razstavah grafike v Parizu, Firenci, Barceloni, na Reki in po središčih Jugoslavije, kakor tudi na razstavah slik v Berlinu, na Dunaju, v Pragi, Hodoninu, Amsterdamu, Londonu, Mariboru, Ljubljani, Zagrebu, Beogradu itd.

Prav to notranje nagnjenje do moderne romantike ga je najbrže tudi napotilo do linoreza in lesoreza, zlasti pa do motivov starih, zverženih in osamelih ulic, hiš, stolpov, dvorišč in vsega tistega, kar je kot grafik v tehniki lesoreza pokazal najbolj izrazito v dveh sijajnih mapah »Starega Maribora«. Grafika v tehniki linoreza in lesoreza ga je priklenila nase že leta 1923., ko je živel kot učenec slikarskih akademij izmenoma na Dunaju, v Mariboru in Zagrebu. Stari Maribor, zlasti oni ob Dravi med studensko brvjo in železniškim mostom, ki je ohranil v svojih krivenčastih uličicah, vzpenjajočih se strmo po bregu navzgor proti modernejšim in zato zunanje neenotnim delom mesta, je vzbudil v mladem Stiplovšku vso fantazijo davno minilih dob. Zagledal se je vanj z zaljubljenimi očmi slikarja-umetnika, ki podoživlja v svojem delu pozabljene usode predmetov, ki so nekoč živeli drugačno, sončnejše življenje in niso hodili ljudje mimo njih zavihanih nosov, kakor hodijo dandanes. Ves zasanjan je hodil s svojo skicirko po tem mestu

pojaviła nova hote-
nja. Ko se je rodil
(12. maja leta 1893
v Malinski kot sin
tam nameščenega
štajerskega Sloven-
ca), je preživljalo
pri nas slikarstvo in
kiparstvo prvi velik
prelom iz starega
realizma v impres-
ionizem, ko se je
prvič oklenil slika-
nja v našem izgub-
ljenem sončnem
Trstu, je bil im-
presionizem v raz-
cvetu, ko je pa štu-
diral na akademiji
lepih umetnosti na
Dunaju in v Zagre-
bu, je doživljalo
drugi, uvodoma o-
menjeni prelom. Po
svoji prvi razstavi v
Mariboru tik po
svetovni vojni je bil
še impresionist, na
poznejših je izhajal
v ekspresionizem,
katerega se je pa
naglo otresel in

preteklih dob in iskal motivov. Našel jih je cel kup in jih upodobil.

Prva mapa „Starega Maribora“ (12 lesorezov), ki je tako nastala, nam prikazuje ulice. Ozke, temne in zapuščene so, kakor da vodijo nekam v mrtvo preteklost, ki se nikoli več ne vzdrami, ki je za vselej minila. Za temi vrati in okni, se nam zdi, je duh trohnobe in zapuščenosti; komaj moremo verjeti, da bi moglo še kje biti kaj življenja. Čisto nemogoče se nam n. pr. zdi, da bi mogli izza teh vrat, kotov in oglov priteči veseli, razposajeni otroci; kvečjemu kakega starčka ali starko bi pričakovali, da se ob palici in sklonjene glave priziblje od nekod in spet nekam izgine. In vendar je tudi v tem in prav zaradi tega v Stiplovškovih lesorezih ulic starega Maribora

toliko življenja, življenja romantičnih krivenčastih linij in neravnih ploskev. Lesorezi nemških mojstrov so hladni, brez toplote, oni francoskih modernistov so trdi in brezobzirni, kakor siromaki brez idealizma, italijanskih spet nekam južnjaško prefinjeni — Stiplovškovi pa so živi, topli in naši slovenski. Najbolj naši med vsemi! Ustvarila jih je pač ljubezen do motivov, tesna duhovna povezanost z njimi. Zato je v njih tudi toliko žive plastike, izražene v svetlobi in senci; n. pr. »Mesarska ulica« s svojimi strehami, oboki in zidovi, ali pa mračno-otožna »Splavarska«.

V drugi (in deloma tudi prvi) mapi »Starega Maribora« je pa upodobil Stiplovšek stare mariborske stavbe: »Židovski stolp«, »Mestni stolp«, »Dravsko vojašnico« in druge. Najbolj mu je tu zaživel pod ustvarjajočimi prsti »Židovski stolp«, ki se dviga iz temnih globin sredi streh zverženih in napol razpadlih nizkih stavb, o katerih človek kar ne ve, čemu so bile postavljene

Motiv iz Krškega.

Stiplovšek.

in čemu naj služijo dandanes. Iz te pritlične, revne zlomljenosti raste močan in nekako starinsko bahaški proti svetlobam neba, izpod katerih se ozira lokavo na nas, ko da bi nam hotel reči: »Kaj strmite vame, vi mali? Vam ne ugajam? Nisem lep? Saj se ne potegujem za priznanje bežne modne lepote. Ta lepota se spreminja po kratkotrajnih okusih, kakor se spreminjajo vaši človeški rodovi, ki prihajajo in izginjajo; jaz pa sem stal tu, ko nobenega vas še ni bilo in nobenega vas več ne bo. Kaj ne veste, da me ne smejo podreti? Ne veste, da je moje ime tudi v seznamu tistih starih stavb Slovenije, ki so z zakonom zaščitene pred uničenjem? Zato se vam smejem. Ha-ha-ha...« »Mestni stolp« je pa bolj resen, nekako velikaško molčeč, dočim se previja »Dravska vojašnica« v svojih krivenčastih svetlobnih ploskvah kljub izrazu starke v koketeriji mladenke.

In tako bi vam lahko govoril o vseh teh Stiplovških lesorezih starega Maribora, ker vsak mi v tišini polnočne ure, ko zrem na nje, pripoveduje na svoj način svojo zgodbo in svoj odnos do svojega očeta, do mene, do tebe in do vseh. S »Starim Mariborom« je ustvaril Stiplovšek umetnino, na katero je lahko ponosen; malokatero mesto se more ponašati s tako, med našimi slovenskimi pa prav gotovo nobeno drugo.

Pozneje se je Stiplovšek posvetil bolj slikarstvu ko grafiki in dosegel lepe uspehe, vendar tudi lesorezne tehnike ni opustil. Naj omenim tu samo globoko občutenega »Križanega«. V Krškem, kjer se je ustavila za leta pot njegovega zunanjega življenja, je upodobil celo vrsto zanimivih motivov, ki so bili objavljeni deloma v spominskem »Izvestju« meščanske šole, deloma pa drugod. Pa tudi prav v zadnjem času nam je napravil nekaj del, ki pričajo o njegovi lesorezni tehniki. Naj omenim močno razgibani »Krški motiv«, ki nam prikazuje tako živo in plastično stare hiše ob ozki cesti; ali pa »Železniški prehod«. Po v noči razsvetljeni cesti gre trudnih korakov ob palico se naslanjajoči starček; tam, za odprtimi zapornicami in čuvajnico, pa slutimo v daljavi vlak, ves svetel, živ, pester, kakor semanj dan pod večer. V črno temo iztegajo svoje veje svetla drevesa, ko da bi se pripravljala na pozdrav tistega neznanega, komaj slutenega življenja, ki bo za bežni hip pridrvelo mimo iz noči in spet — izginilo v noči... V vsem tem je misel, je romantika! Tak je Stiplovšek, taki so njegovi lesorezi od »Starega Maribora« do Krškega. Zato mi ne boste zamerili, da sem vam vsaj tako bežno in le mimogrede predstavil našega najboljšega slovenskega grafika v tehniki lesoreza — Franja Stiplovška.

OSKAR HUDALES:

BRAT BILL.

(Iz knjige: „Mali Šikara“, ki jo je napisal E. Marschall.)

Isti zveneči mrzli jutranji mrak je našel Natana Funka na poti v trgovinico v naselbini, ki je ležala za drugim koncem zamočvirjenega obrežja gozdnega jezera.

Nekaj bi še rad nakupil. Sicer je imel že vso zimsko zalogo, le nekaj si je še mogel preskrbeti.

Ker snega še ni bilo na debelo, krpljev ni vzel s seboj. Bili bi mu samo v napoto. Če bi jih pa le potreboval, bi si jih lahko za povratek izposodil. Hitel je vzdolž jezera in začuden obstal. Tako debel je že bil led? V debeli obleki ni čutil mraza tako močno.

Nenadoma je zapazil sive, težke oblake, ki so še pred večerom napove-

dovale nov sneg. Torej si bo le moral izposoditi krplje. Kako neprijetno! Da bi si prikrajšal pot, je hitel po ozki, večkrat pretrgani poti preko močvirja. Preplašena se je dvignila jata rac s šumečimi udarci kril. Sedele so na ledu, ki je pokrival plitve tolmunce.

Natan jim je sledil z očmi, dokler niso izginile v oblakih.

Nad pokrajino leži čudna žalost. Vse je rjavo, pusto, veter neprijetno šumi v bičevju.

Zopet ga je prevzel občutek neprodirne samote.

Tla so se mu zibala pod nogami. Samo ozek pas močvirja, nato je zopet prišla trdna zemlja.

Žvižgajoč se je zopet dvignila jata rac v zrak. Spremljal jih je s pogledi. Pri tem ni opazil, da ne hodi več po bičevju, temveč po tankem ledu ene izmed mnogih lukenj, ki jih je moči najti v vseh močvirjih jezerskega območja.

V trenutku je spoznal nevarnost in odskočil. Bilo je prepozno. Že do kolen je tičal v gnusnem, togem barju in padel naprej.

Smrt v močvirju je ostudna in podla. Vsak gib potegne žrtev globlje v blato. Mož je vse to vedel in ni počel ničesar nepremišljenega. Najprej je legel čim bolj naprej, da bi preprečil potapljanje. Z eno roko se je oprijel korenin neke vodne rastline, z drugo je držal puško.

Šele ko je minil prvi strah, se je spomnil svojega slabega položaja. Najprej se je hotel opreti na puško. Toda to misel je kmalu opustil. Prvič je bila jama tako globoka, da bi s kopitom ne mogel najti druge trdne opore, ko lastni čevelj. Drugič bi se mu cev napolnila z blatom.

Ne, to ni bilo nič. Ni mogel in ni se hotel oropati zadnje obrambe: Bil je sneg in volcje so se zbrali.

Počasi je rastel mraz. Slabo je bilo z njim, to je dobro vedel. Nobena pokrajina v Zedinjenih državah ni tako obupno osamljena, ko pas jelovih gozdov med Klamatskim in Gozdnim jezerom, kadar naredi sneg neprehodne in še te redke gorske steze.

Edino upanje mu je bil zankar ali lovec, ki bi ga nebo slučajno poslalo v to od Boga zapuščeno pustinja.

Mraz močvirne vode mu je prešel v kri. Roka, s katero se je oprijemal

korenin, mu je premrla in okorela, veter je ledeno bril skozi trstje. Natan Funk je v mislih natančno preštel naboje. V puški jih je bilo šest, bila je nabita in pripravljena na strel. Osemnajst jih je imel v žepih. Bilo jih je torej dovolj za dajanje znakov in za obrambo.

»Funk, s teboj je konec! Docela si gotov!« se je čul reči.

Mráz je naraščal vedno bolj, kmalu more snežiti. Noben smrtnik ga ni mogel rešiti. Hrane ni bilo, torej...

Baby Bill — kje je neki — hud položaj takrat, ko ga je reševal mrtvega sovražnika. Njegov je bil še hujši in nihče mu ni prišel na pomoč. Še vapiti ne bi mogel plačati svojega dolga.

Močvirje je ležalo daleč od poti. Le redko je kak lovec zašel v ta kraj. Morda, morda bi le kdo slišal njegove signalne strele. Toda tega še sam ni verjel.

Vzšlo je sonce, toda njegove ogrevajoče žarke so prestregli oblaki. V močnih sunkih je pihal veter čez pustinjo. Okrog poldneva se je prepeljala mimo kričeča in vreščeča jata divjih gosi.

Natanove mišice so neznosno okorele. Samo malo gibanja. Prokletu, pogreznil se je nižje!

Mráz mu je proniknil telo. Propadel je končnoveljavno. V prvih urah se je vedno globlje pogrezal, sedaj je tičal v blatu že do pazduhe.

Kmalu po dvanajstih je spustil v zrak ducat strel. Odgovoril mu je samo neskončen odmev. Ostalo mu je še dvanajst krogel, šest v puški, šest v stranskem žepu srajce. Da bi prišel do njih, si je moral najprej odpeti suknjo in spustiti ledeno mrzlo vodo na kožo. Popadla ga je majhna omedlevica, toda mož se je hitro premagal. Telo mu je spreletaval srh. Samo ne dolgega smrtnega boja med zavestjo in omedlevico, samo tega ne! Vedel je za nekaj boljšega.

Da, divjina, sedaj ga je premagala. Vse je bilo polno senc...

Nenadoma je prisluhnul. Skozi zrak je zadonelo tuljenje volkov. Bil je njih lovski krik, krik, ki je šinil v Natanovo zadnjo uro. Sivci, simbol divjine, zli duh pustinje, so mu poslali svoj zmagovalni pozdrav.

Roka mu je objela puško. Morda ga najdejo. Saj najdejo onega, ki je brez pomoči, vedno s satansko zavistjo.

Zopet je zadonelo blazno rjojenje, povedalo mu je, da gonijo divjačino. Njih krik je bil divji in zmagovit, ko da bi plen bil že kmalu vlovljen. Videti ni mogel ničesar, toda njih tuljenje si je pravilno tolmačil.

Bila je ura obupa ne samo za moža v močvirju, temveč tudi za kralja gozdov, za Baby Billa.

Los je bil s svojimi močmi pri koncu. Spočetka je bil na boljšem, ker volcje niso mogli tako hitro slediti leteči puščici njegovega telesa. Toda kmalu so mu izstopile oči, nosnice so mu živo zardele, v divjih udarcih mu je tolklo srce. Zasopel se je, spotaknil in padel na tla. Volkovi niso ne zmanjšali, ne povečali svojega teka. V dolgem, enakomernem galopu so tekli za njim. Od časa do časa so zatulili, večinoma pa so brzeli tiho, z nosovi na sledi. Jezera so bila zamrznjena, torej jim jelen ni mogel uiti.

Tuljenje se je zopet oglasilo. Baby Bill je zbral vse sile in zdirjal s povečano hitrostjo. Toda tokrat je izčrpanost nastopila hitreje. Še vedno volcje! Nič več niso sličili živim bitjem. Kot hudobni sli usode so hiteli za njim.

Drugič se je Bill izčrpan zrušil. Zasledovalci so prišli zopet bližje.

Po tretjem padcu so ga uzrli. To jih je vzpodbudilo, zagnali so se v divji galop. Zopet je zbral los vso moč življenja in mišic. Razdalja pa se ni več povečala, celo zmanjšala se je vedno bolj.

6.

Od gora je odmevala lovska pesem, dosegla je Natana Funka, ki se je otresel naraščajoče omedlevice in trdneje prijel za puško.

V začudenje volkov je Baby Bill hipoma menjal smer. Spočetka je šel proti jezerom, kamor ga je vodil nagon. Toda vode ni našel, videl je samo široko, belo ploskev in ni vedel, da leži pod njo jezero. Mogoče si tudi ni upal na led. Tekel je proti višavju vzdolž obrežja. Zasledovalci so mu sledili z namenom, da ga dohite nekje med jezerom in višavo. Presenečeni so gledali za vapitijem, ki se je obrnil na desno proti bičevju.

Čemu je to naredil, ne ve nihče; morda je bila to skrivnost živalskega nagona. Našel je mrzlo Natanovo sled. Nihče ne pozna občutkov, ki jih je veter zbudil v Baby Billu, ko mu je prinesel ta vonj.

Bila je Natanova ura preizkušnje, in morda se je Bill spomnil neke druge ure, ko je Natan, katerega vonj je zavohal, prepodil smrtne sence. Kdo ve?

Natan je napol onesveščen čakal na tolpo. Dolgi popoldan je že skoraj minil. Nebo se je zopet prevleklo s čemernim, sivim, zimskim mrakom. Voleje so morali biti že prav blizu. Vse svoje življenje je opazoval divje živali v njih bojih, njih žaloigrah v somraku. Sedaj se je dvigal zastor pred zadnjo žalógro.

Čakal je molčeč in zagrenjen. Rezek krik! Baby Bill in nihče drugi! Njegova postava, njegovo rogovje! On je bil torej...

Toda pogled mu ni olajšal umiranja. Veliko je pričakoval od Baby Billa. Ves dan se je v mislih pečal z njim in si ga predstavljal, kako stopa ponosen in svoboden po gozdovih. Videl ga je, kako se v mraku pase, videl ga je v bojih v času parenja. Sedaj pa naj veliki los pogine pred njegovimi očmi.

Funk se še ni opomogel od prvega strahu, ko mu je vsled novega dogodka vztrepetaló srce. Z divjim veseljem je mož spoznal, da je tudi njemu odkazana vloga v tej žaloigri. Sledili so volcje. Natan je raztrgal volneno srajco, ni se več brigal za vodo in mraz in vtaknil naboje v stranski žep, da bi jih takoj imel pri roki.

Vapiti je še vedno šel v smeri proti njemu, a ga še ni mogel uzreti, ker mu je bičevje zakrivalo glavo in prsi.

Bržkone ga los ne bo pohodil. Naenkrat je nekaj zašumelo in težko telo je čofnilo poleg njega v luknjo.

»Halo, Bill!« je zakričal in ga tako nehote pozdravil s pozdravom bratovščine.

»Miren bodi in ne gani se, da bom lahko streljal!«

Bila je nenavadna slika: Rumenkasto močvirje, na drugi strani pogozdena višava, snežišče s sivimi volčjimi besi, los in mož ramo ob rami v barju. Že je ležala puška na Baby Billovem hrbtu. Rahel prst je ležal ob petelinu.

Zgrešiti ni mogel. Prvič, ker ni cilja nikdar zgrešil in drugič, ker so bili sovražniki zelo blizu. Poželjivi in slinavi so videli samo vapitija.

Natan je potlačil krik in ustrelil na vodnika. Nekajkrat se je zakotalil

sem ter tja in negiben obležal. Streli so pokali in izrekli smrtne obsodbe. Mož ni poznal usmiljenja. Volkovi so se razpršili po snegu in deloma nudili krasne tarče, tako da je vse — deset jih je bilo — postrelil, še preden so mogli zapustiti močvirje in doseči varni gozd na drugi strani.

Boj in zmaga sta ga zopet vzpodbudila. Smrt se je umaknila v sence. Natan se je oprijel Baby Billovega rogovja in se izvlekel iz toge, lepljive kaše. Bilo je to strašno delo, ki ga je spravilo ob zadnje moči. Opravil ga je malo pred nočjo. Najprej je splezal na hrbet zasopljene in trepetajočega vapitija, nato pa na bičevnato stezo. Spotikajoč se in padajoč je Natan Funk oddrvel h koči, nekoliko počival, se ogrel z vročo kavo, zagrabil vrv in sedlo ter tekkel v diru nazaj.

Ko je bil vapiti z veliko muko spravljen iz luknje in je izmučen ležal na ozki stezi, je dobil ime, pod katerim so ga ljudje poznali v poznejših letih. Dal mu ga je Natan Funk, ko sta ležala drug pri drugem in počivala.

Lahno ga je dregnil s koncem čevlja in vprašal, čemu si raz lakotnice ne izmije blata. Čudno, da Natan Funk ni mislil na lastno, zamazano obleko.

»Brat,« je rekel z nenavadno tresočim se glasom. »Sedaj je vse varno okrog tebe, tolpa je mrtva in vsa dežela je tvoja, brat Bill.«

Odtlej ne tulijo več voljeje za njegovim sledom. Brat Bill, jelen-vapiti, živi svoboden in ponosen ter nosi krasno mnogorogljato krono svojega rogovja.

Posebno srečni ga vidijo hoditi skozi gozdove na čelu njegove črede. In če slučajno pripadajo tistemu velikemu društvu, ga imenujejo »brata Billa, velikega, vzvišenega kralja močvirij«.

J. KEATING — J. BAUKART:

UČENI TOMAŽ.

Četudi pa ju je hudournik premagal, vendar ju ni uničil. Dosegel je dva nasprotujoča si učinka. Prvi udarec vode je storil, da se je mož onesvestil, hkratu pa je vzbudil fanta iz omedlevice. Jakob je bil padel, držeč fanta v naročju; mrzla voda je pljusknila fantu v ozki obraz ter ga vzbudila. Toda vrnila mu je samo toliko življenja, da se je zavedel, kako se potaplja, in prva misel mu je bila tiha molitev.

»Oče naš... v nebesih...« tako je molil — »in moja ljuba mati!«

Nato pa je fant začul tako čudne zvoke, kakor še nikoli poprej v življenju. Prihajali so skozi vodo in še preden jih je dobro razložil, že jim je sledilo nekaj še bolj zagonetnega in čudovitega. Voda se je umikala. Ostala pa je tema. Tomaž ni videl ničesar. Toda čutil je in slišal je. Čul je najbolj neprimordne krike, čutil je, kako se voda umika — in ga ostavlja. Ležal je na tleh, premočen in sopeč, toda živ.

»Jakob!« je kriknil. Nič odgovora. Tajinstven molk povsod v temi. Medtem pa, ko so fantu rojile po glavi najbolj nemogoče misli, se je kobacal z lepljivega blata. Poglej čudo: telo mu je bilo lahko liki pero. Najmanjši napor, da bi se dvignil, ga je pognal v zrak, kakor da je na vzmetnici. Postavil se je na noge, toda jedva se je mogel držati pokoncu — telo mu je omahovalo kakor cvetlica v vetru in zdelo se mu je, da ne more trdno stati. Telo je sililo navzgor v prostor, čutil je, kakor da je sredi besnega zračnega vrtinca in iz teme so zopet prihajali tisti zagonetni zvoki.

»Kaj je to? Kje sem?« je vzklikal sredi najbolj otročjih fantazij. »In kje je Jakob?« Tema je bila taka, da ni videl niti svoje roke pred očmi. Toda slišal je pošastne krike in klokotajočo vodo za seboj.

»Voda!« je zasopel Tomaž. Okrenil se je proti zvokom. Ko se je ganil, mu je zatrepetalo telo in le s težavo je ostal na mestu. Nato pa se je zastrmel v temo, odkoder se je čulo grgranje in šumenje vode. In kar je videl, ga je od kraja prestrašilo. Zagledal je nekaj, kar se mu je zdelo medel sij preko rova in dvigalo se je od tal pa do stropa. Kakor da je tema sama pokrila s tem sijem tajinstveno steno!

»Kaj je to?« je zopet vzkliknil. Stopil je proti siju. Voda mu je curljala iz obleke in čevlji so se mu vdiral v blato, in čim se je ganil, ga je že zopet dvigalo v zrak. Skušal je hoditi na običajen način, toda njegove noge se niso dotikale tal in čutil je, kako se dviga in pada liki plutovina v vodi. Tomaž se je silno čudil. Grgranje in bobnenje je prihajalo od svetlikajoče se stene v temi in dejal si je, da bi mogel dognati, iz česa je, če se je samo dotakne. Res je iztegnil roko. A tedaj jo je tudi umaknil. Bal se je prijeti za temno sijočo se stvar. Samo strmel je v njo. Na njej je opazil prav take vdolbine in valove kakor na gladini črnega jezera, ki jo kodra hladen vetrič.

Nato je začul stokanje — stokanje človeškega bitja.

»To je Jakob!« je vzkliknil vesel, da je slišal človeški glas svojega starega prijatelja, dasi mu je razodeval muko. Okrenil se je in zataval nekaj korakov nazaj. Noga mu je zadela v nekaj mehkega. Pokleknil je in roka je obtipala človeško telo.

»Jakob!« je klical in iskal rudarjevo lice. Jakob je ležal z obrazom v blatu in bi se bil brez dvoma zadušil, da ga fant ni našel. Tomaž ga je prevalil na hrbet, kličoč: »Vzbudi se, vzbudi!«

In stresel ga je s tako silo, da se je Jakob kašljaje in loveč sapo skoraj osvestil. Tomaž mu je pomagal, da se je postavil na noge.

»Kaj pa je? Kje sem?« je vprašal Jakob, ko se je znašel sredi teme in zagonetnih zvokov.

»Jaz sem tu, jaz, Tomaž!« je dejal fant.

»Dobro dete!« je odvrnil Jakob in iztegnil roko na slepo, da se dotakne malega prijatelja. »Kje sva? Ali je voda stekla preko naju ter naju pustila živa?«

»Ne vem, kaj se je zgodilo,« je odgovoril Tomaž. Jakob je zopet iztegnil roko. Obtikal je moker les.

»Pri velikih vratih sva, kjer je naju zajela voda,« je menil. »Ali je voda odtekla skozi nje? Odpreti jih morava in oditi domov.«

Praskaje je tipal po vratih, dokler ni našel njih roba. Spomnil se je pri tem, kako jih je pred nekaj trenutki skušal odpreti, in pomislil je, kaj se bo zgodilo sedaj. Potegnil je za rob vrat. Niso se ganila.

»Taka so kakor kamenit zid!« je vzkliknil. »Kaj je to?«

Zdaj je bil fant pri njih, našel je rob in potegnil.

»Ne,« je dejal nato. »Niti kapljica vode ne more tu skozi. In tudi ne trohica zraka!« Tako je vzkliknil in trenutno navdihnjenje mu je šinilo v majhne možgane. »Poglej!« Zasukal je moža proti temni sijoči steni. »Ali vidiš to?«

»Kaj je to?« je vprašal Jakob, strmeč in zbeغان.

Medtem je bil Tomaž, podkovan v znanostih, napel vse sile svojega bistrega mladeniškega uma, da postavi pojav na pravo mesto.

»Kaj to je?« je dejal. »To je voda.«

»Voda?« je odjeknil prijateljev glas. »Saj je kakor stena. Kaj jo vendar tako zadržuje?«

»Zrak!« je vzkliknil mladi učenjak veselo. »Voda je potisnila zrak do teh vrat. Toda naprej nista mogla, ne voda ne zrak in zrak se je moral spustiti z vodo v boj. Zrak se nikdar ne pomeša z vodo. Zrak je tisti, ki povzroča vse to bobnenje in žvižganje, ko se bojuje z vodo. Potisnil je vodo nazaj in nama ohranil ta prostor, da lahko dihava, Jakob!«

»To je čudež!« je dejal stari rudar spoštljivo. In napeto je zrl v črno, sijočo steno. »Jaz molim, Tomaž. Zdaj pa je vprašanje« — je dodal dobre volje — »kako prideva iz tega prostora. Tu sta dve steni — ena za nama — in ta vrata pred nama — ta so tudi kakor zid.«

Zazibal se je nazaj do vrat in se jih lotil z vsemi silami — toda zaman. Ni jih mogel premakniti niti za las. Bila so tako tesno zaprta kakor železna plošča, zakovana v svoj okvir.

»Kako to, da jih ne morem odpreti?« je vzkliknil.

»To dela zrak — stisnjen zrak,« mu je pojasnjeval Tomaž. »Tudi sto konj jih ne odpre — vendar si pa lahko napraviva ključ do njih, Jakob.«

»Ključ?« Fant je dvignil nogo. Obtikal je železne tračnice — tir, ki je tekkel po vsem rovu.

»Odtrgajva eno teh tračnic,« je svetoval. »Podboji vrat so zapaženi s trdo rušo. S tračnico jo razkopljeva.« S to ni bilo dosti dela. Pritrjena je bila samo s sponami — silni rudar jo je odtrgal brez velikega napora. Tomaž je nastavil en konec tračnice ob levi podboj vrat. Ruša, s katero so bili podboji zapaženi, je nekoč, polna soka, bujno poganjala na zelenem pobočju hriba. Razrezali so jih bili v četverokotne paže, zanesli doli do vrat in iz njih nabili steno. Sok je izginil iz njih in trava je ovenela. Zdaj je bila ruša trda ko kamen.

Toda Tomaževo znanje in Jakobova sila sta se združila v neodoljivo zvezo. Fant je vodil konec tračnice do pravega mesta v steni, mož pa je z njo pod njegovim vodstvom suval, kolikor je bilo v temi mogoče.

»Na rahlo!« je zdajci velel Tomaž. »Samo malo še, pa sva prebila. A sam bog ve, kaj bo napravil veter z nama, če bo našel luknjo. Vrglo bo naju kakor eksplozija.«

»Ti poznaš luknjo,« je menil Jakob in izpustil tračnico. »Bolje je, da neham in pustim tebe, da končaš.« Previdno je fant obtikal vso vdolbino. Hotel se je prepričati, ali je povsod enakomerno globoka. Zadovoljen je bil s svojim delom.

»Zdaj pa,« je dejal naposled, »stoj za menoj! Zagradi me za noge in skoči za menoj, če občutiš, da me nese skozi!« Jakob ga je ubogal.

»Gotovo?« je kričal fant.

»Da!« je odvrnil mož.

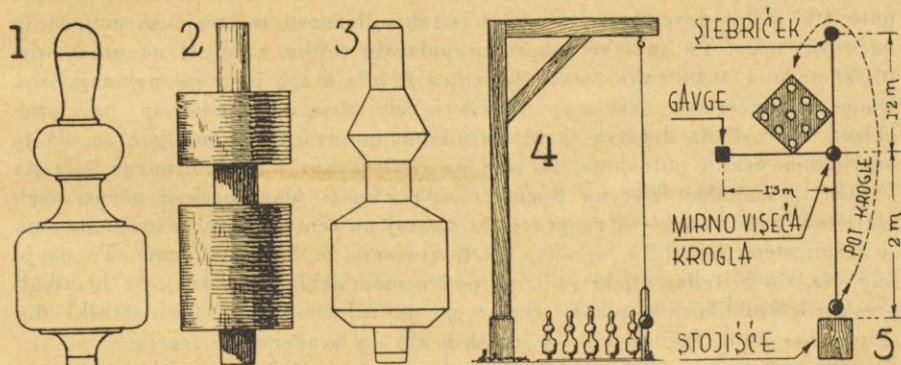
Tomaž je izbil zrahljani del stene z roko. Odletel je kakor pero. Nato pa tuleč puh — in v tem tulečem puhu sta sfrčali dve telesi kakor kamena iz frače skozi odprtino v prah rova na drugi strani! Toda vrglo ju je na varen kraj.

Val vode je udaril za njima mimo odmaknjenih vrat. Toda njena množina je splahnela v večji votlini in tako jima ni mogla škoditi. Samo pljusnila je preko njiju. Sunek ju je nekoliko omamil, ali skoraj sta se ji umaknila in zlezla iz jame na sonce in na varno.

ZA POČITNICE.

Kegljanje je prav zabavna igra. Le škoda, da si ne more vsak omisliti doma pravega kegljišča, ki potrebuje mnogo prostora in še marsičesa. Prav tako zabavno pa je kegljišče, ki si ga lahko omisli vsakdo z malenkostnimi izdatki in na skrajno majhnem prostoru. V mislih imam tako zvano viseče ali »rusko« kegljišče.

Tudi za to napravo so potrebni keglji, ki jih gotovo vsi poznate (sl. 1.). Kdor pa nima potrebnega denarja za nabavo struženih kegljev, a ima zato boljše blago, ki mu pravimo spretnost, si lahko iz okroglih, 30 do 35 cm dolgih bukovih porungljev z žagico, sekirico in nožem sam izdela 9 kegljev v najpreprostejši obliki (sl. 2. in 3.). Tudi potrebne okove na spodnjem koncu si lahko napravimo sami, ali pa jih za malo par kupimo v trgovini z železnino.

Najvažnejši del takega kegljišča so »gavge«, kjer visi krogla. To prav lahko dobimo na vsakem navadnem kegljišču, kjer je lahko že obtolčena, saj pri našem kegljanju popolna okroglina ni potrebna.

Višina gavg bodi prilično 3 m. Dolžina vodoravne ročice je razvidna na narisku (sl. 4. in 5.). Važna je namestitev posameznih delov, ki jo takisto lahko razberete na narisku. V tlorisu (sl. 5.) vidimo mesto za gavge, križ za postavljanje kegljev, ki je zakopan v zemlji, deščico, kjer stoji igralec in stebriček na nasprotni strani križa. Ta stebriček je prav važen del vse naprave. Njega višina mora biti tolika, da lahko leti krogla okrog njega, ne pa preko njega.

Igralec pritegne prosto visečo kroglo k sebi na stojišče, pa jo v loku vrže okrog stebrička tako, da prileti v postavljene kegle. Če leti krogla prav ob stebričku, zadene desnega — prav za prav levega kmeta, ker je sprednja stran križa obrnjena od igralca. Večji lok vodi kroglo na »prvega«, ki je iz istega vzroka za igralca zadnji. Še večji lok nam da levega — desnega kmeta ali pa celo — »planko«, če je bil lok premočen.

Pri postavljanju ruskega kegljišča se moramo točno držati razmerij, ki so razvidna na narisku. Vsa ostala pravila so taka, kakor jih poznate pri navadni igri.

TONE SELIŠKAR:

PLITVIČKA JEZERA.

Prijetno je potovati. Stopiš v vlak, sedeš k oknu in pred tvoje oči stopa slika za sliko; nove pokrajine, novo ljudstvo, novo življenje. Seveda, svet je velik, ni vsakemu dano, da ga prehodi vzdolž in počez. Potovanje je danes še vedno draga stvar. Ali vseeno, mnogo se je spremenilo tudi v tem oziru.

Jezero Kozjak.

Danes se nudi mladini mnogo več, kakor svoje čase. Če je hotel tedaj dijak potovati, je bil navezan le na svojo lastno odločnost, na svojo skromnost in na svoje noge. Pa tudi se takrat ni polagalo toliko važnosti na potovanja, tujski promet ni bil tako razvit, železnica je bila draga in zveze pomanjkljive. Danes pa so šolske ekskurzije in izleti celo obvezni, šolske in prometne oblasti ter nešteta društva skrbijo za udobna potovanja. Spominjam se, da je bilo edino veliko potovanje, ki sem ga doživel kot učenec osnovne šole na Vrtači — majniški izlet na Rožnik! Lepo v vrsti smo korakali učenci vseh razredov, kakor da bi šli za procesijo, zgoraj na tem skromnem griču pa smo se igrali slepe miši. No, opoldne za kosilo smo že bili spet doma. To pa je bilo vse. Če bi tedaj dijaki sami ne podvzemali daljših potovanj, ne bi nikoli preskočili ljubljanskih plank. Danes pa je dijaku z majhnimi stroški dostopna vsa širna Jugoslavija od Julijskih alp do Skaderskega jezera.

Človeku ne da žilica miru, da bi kar vedno tičal doma. Čemu? Preveč lepa je naša domovina, da bi ostal človek hladen do vsega tega.

Slehnerni kos naše zemlje ima svoje posebnosti. Tako pestra je v resnici malokatera zemlja, kot je naša. In mnogo, mnogo krajev naše domovine je vse premalo znanih. Prav tako je n. pr. s Plitvičkimi jezери. Svetovni popotniki, ki so jih videli, trdijo, da so Plitvička jezera tako silna po svoji naravni krasoti in mogočnosti, da nimajo primere na svetu. Lansko leto sem se seznanil ondi z nekim Holandcem, slovitim geografom. Pravil mi je, da prihaja iz zapadne Afrike, kjer je proučeval geološke sestavine v dolinah tamošnjih rek. Prav slučajno je bil na parniku, s katerim se je vračal v svojo domovino, opozorjen na Plitvička jezera. Izkrca se je v Splitu in se z avtom pripeljal semkaj. »Zdaj sem tu že dva tedna,« mi je povedal, »in se nikakor ne morem ločiti od njih. Toliko lepega na tako majhnem prostoru še nisem videl nikjer na svetu, četudi potujem več kot dvajset let. In koliko zanimivega, za geografa pravcata deveta dežela!«

Toda, poprej nam je treba vedeti, kako dosežemo ta čudovita jezera. Iz Ljubljane sta dve poti. Ali se pelješ preko Zidanega mosta v Zagreb in tu prestopiš v splitski vlak in se voziš do postaje Vrhovine, ali pa kreneš z našim dolenjcem čez Novo mesto v Karlovec in od tu dalje potuješ po splitski železnici do Vrhovin. Le-tu pa sedeš v avtobus, ali pa jo mahneš peš 22 km na Plitvice. Vožnja sama z vlakom je prijetna. Od Karlovca dalje se odpira

za nas čisto nov, nepoznan svet. Železnica se neprestano dviga, polja in nižave se odmikajo in od Ogulina naprej nas sprejema Hrvaški kras. Ko se vzpenja vlak na strmini Velike Kapele, se ti odpira nepozaben pogled na dolino Korane, ki se kakor zvita kača pretaka globoko pod teboj. Vedno bolj skromen je svet, ki nas zdaj zajema. Vlak sopiha. Na desni in levi strma, gola, kamenita pobočja. Le-tu orje burja svojo divjo pesem. Nizko brinje, male

Kaskade.

ubožne vasice, črede ovac in liške pastirje srečavaš. Tu je življenje trdo. Slehera ped rodovitne zemlje je tem ljudem dražja od zlata. In skrbno zavarovana. Voziš se mimo postaj Josipdola, Modruša, Plaškija. Že smo v skalovju in gozdovih Male Kapele in bolj se bližamo naši končni postaji, bolj mogočni gozdovi nas presenečajo. Skoraj bi dejal — pragozdovi. In ko končno izstopimo na Vrhovinah in se ozremo okoli sebe, smo zopet v tipični kraški pokrajini. Precej visoko smo. Zgodnja je ura in občuten hlad veje z vrhov Plješeviške planine. Toda avtobus čaka. Motor brni, okoli njega stoje na videz mrki in ponosni Ličani v narodni noši in te opazujejo. Morda bi se peljal na vozu? To pač ne. Pot je dolga, vozovi pa so preklemsko preprosti in prav pošteno bi si zrahljal kosti, preden bi došel do cilja. Peš? Kako bi peš, ko pa ti šofer tako ljubeznivo ponudi sedež v svojem udobnem vozilu. In poceni je.

Po lepi, gladki cesti zdrčimo z višine, kjer stoji kolodvor, v vas Vrhovine in potem naglo preko gole planjave. Hiše so po večini lesene, tudi strehe so krite z lesenimi deščicami. Na travnikih se pasejo črede ovac in tudi nekaj govedi opaziš. Srečovali smo šolarje. Preko ram nosijo lepe, doma stlane torbe in so prav tako živahni kakor naši. Toda zelo so vljudni. Pozdravljajo po vojaško. To pozdravljanje je tu že v krvi. Kajti vsa Lika je bila svoje čase graničarska dežela. Sleherni mož je bil do svojega šestdesetega leta graničar. Le-tu je tekla meja s turškimi pokrajinami in vsi ti ljudje so bili v neprestani vojaški službi. Morda je prav to vzrok, da so Ličani na videz mrki, ponosni in nezaupljivi. V resnici pa je ta narod, četudi mu nudi zemlja silno malo blagostanja, dober in skromen. Večinoma je še nepismen, no, zdaj v Jugoslaviji pa se tudi to vztrajno popravlja.

Šofer je predrzen dečko. Vozi z brzino 80 kilometrov, požvižgava si in z eno roko si prižiga cigareto. Sicer je v avtobusu tablica z napisom, da je v vozu strogo zabranjeno kaditi, no, pa kakor vidim, se šofer ne zmeni za take predpise. Ozrem se. Zadaj sedi orožnik, ki si tudi z največjim užitkom prižiga svojo pipo!

Kmalu se pokrajina temeljito spremeni. Motor ropoče močnejše. Dvigamo se. Z isto brzino. Pa zopet padamo. Drvimo mimo malega, bistrega potoka, tu pa tam nas pozdravljajo skromne kmetije, žaga, mlini — smrekovi gozdovi se bleste v pravkar vzbujenem soncu in v daljavi že opazim blesk prvega

jezera. Kmalu ga dosežemo. Barva vode je nepopisno lepa. Ima sijaj bakrene galice in ko se vozimo v serpentinah, imaš občutek, če gledaš jezero vedno bolj globoko pod seboj, kakor da se voziš po nekakšnem severoameriškem kanjonu. In tako traja vsa ta pot do Plitvic vedno ob jezerih, potem se ti naenkrat iz zasek odpre svet, zagledaš velik hotel, nekaj vil in na cilju si. Avto obstane, izstopiš, gledaš okoli sebe, in ne veš, ali sanjaš ali bdiš.

Všakakor pa je potrebno, da navedem tudi suhoparne zemljepisne podatke o Plitvičkih jezerih. To je skupina jezer na Hrvaškem krasu in leže nekako v sredini med Bihačem in Otočcem. Leže torej med jugovzhodnim delom Male Kapele (najvišja gora Seliški vrh, 1280 m) in severno zapadnim delom Plješevice (najvišji vrh Medvedjak, 884 m). Ozemlje, na katerem se nahajajo Plitvička jezera, je sestavljeno od kretacejskega apnenca, ki je lahko raztopljiv. Voda je ustvarila ta jezera v diluvijski dobi, dvakrat kot destruktivna, erozivna sila, dvakrat kot konstruktivna sila, ustvarjajoč sigaste pregrade, ki ločijo jezera med seboj. Postanek jezer datira v ono prehajalno dobo, ko se je na našem kontinentu spreminjala ledena epoha v toplejšo klimo.

Jezera se prav za prav imenujejo »Sedem plitvičkih jezer«, toda jih je mnogo več. Največje je Prošćansko jezero in jezero Kozjak. Med tema dvema leže jezera: Ciginovac, Okrugljak, Veliko jezero, Malo jezero, Bakinovac, Vir, Galovac, Gradinovac, Jezerce in še nekaj prav majhnih jezerc. To so tako zvana gornja jezera. Pod Kozjakom pa leže spodnja jezera: Milanovac, Osredak, Kaludjerovac in Novakevićevo jezero, iz katerega izvira reka Korana. Plitvička jezera so razporejena tako, da leže druga nad drugim, med seboj pa so v zvezi po nešteti, prekrasnih slapovih. Jezera obdajajo mogočni smrekovi in bukovi gozdovi. Višinska razlika med najvišjim in najnižjim jezerom znaša 134 m.

Površina vseh jezer meri 1.8 km², a globina jim je od 23 do 50 m. Voda v vseh jezerih je modra in čista ter vsebuje neverjetno mnogo apnenca. Jezera dobivajo pritoke: z juga Crno Rijeko, iz zapada Rijeko, nekaj potokov z Male Kapele, a potok Plitvice pada čez navpično skalo 73 m globoko in se na dnu razblinja v mavričast vodni prah, ki ti pričara nepozabno sliko.

V okolici je mnogo podzemnih jam s čudovitimi kapniki.

Vsa pokrajina pa je prepojena z večnim šumenjem slapov. In baš ti slapovi, ki se pretakajo iz jezera v jezero, so značilni za Plitvička jezera. Ne moreš se jih nagledati. Nešteto jih je. Eden lepši od drugih. Nad jezerom Kozjakom, preko katerega se prepelješ s čolnom, je skupina slapov, ki se imenuje Vilini dvori. Ko stopiš iz čolna, s katerim si se prepeljal čez jezero in se potem vzpenjaš skozi prijeten gozdič, te od vseh strani pozdravlja žuborenje vod. Tu izvira prav iz zemlje kakor majhen gejzir, tam se pretaka iz malega jezera preko skalnatih stopnic. Ko pa dosežeš obsončno jaso, ti zablesti nasproti precej veliko jezero. Tu te obda zagonetna tišina, tisoč barv se menjava v soncu, voda je čista, na dnu jezera opaziš ogromna debla dreves, vsa pokrita z belo apnenčasto sigo, da so kakor okostnjaki dinozavrov, ki so poginili v diluvijski dobi naše zemlje. Ob koncu jezera se dvigajo skalnate stene do 50 m visoko. Zdaj stopiš v polmrak teh mogočnih kamenitih skladov in ne moreš verjeti, da je to resnica. Da, to so resnični vilini dvorci. Voda pada v neštetihih slapih preko skal, se odbija, prepleta v dolgih curkih vso skalnato steno, da se ti zdi, kakor da se je v svilen pajčolan razprostrl

preko kamenja; drugje zopet pada v mogočnem loku v globok tolmun, od tu še globlje v jezero in vse to hobni, šumi, ti pa samo gledaš in strmiš.

Najbolj silni pa so spodnji slapi, ki tvorijo izvir reke Korane. To so Sestavci.

Ko se voziš s čolnom po Kozjaku, se lahko izkrcaš v kakem samotnem fjordu in si že v pragozdu. Tu so doma srne, divji vever ima tu svoje domovje, jelen, ris, pozimi pa straše volkovi, ki znajo biti pravcata nadlega prebivalstvu. V takem zatišju te obda tako silna tišina, da bi jo kar obtipal. Nobene ptice ni slišati, le pljusk vode, kadar se požene postrv za mušico, je čuti. O, da, tudi ptico slišiš. Toda to ni žvr-golenje drobne pevke, ampak visoko pod nebom zadoni zategel pisk, nekakšen krik in ko se ozreš pod oblake, opaziš jastrebe. Mogočno in ponosno se vozijo te ptice po zraku. In mnogo je teh silnih roparic v teh krajih.

Vračajočega se iz tega mirnega zatišja, me je iznenadil mlad srnjak. Nenadoma je pridrvel iz šume, se pognal v vodo in spretno preplaval zaliv. Najbrže mu je bila za petami kakšna divja zver. Ko je dosegel nasprotni breg, se je zopet pogreznil v gozd.

V jezerih živi postrv. Ta plemenita riba privabi mnogo tujcev, ki se udajajo temu športu. Nekoč sem opazoval nekega Angleža, ki je s svojo slugo lovil postrvi. Imel je čudovito ribarsko spravo, z najrazličnejšimi palicami, vrvicami, vabami, še celo tehtnico sem opazil v njegovem čolnu. Ko je vjel ribo, si jo je natančno ogledal, sluga jo je stehal, Anglež si je vse to zapisal v svoj dnevnik — in spustil postrv nazaj v vodo.

Najbolj pa so znani po svetu plitviški raki. Toliko rakov pač še nikoli nisem videl v nobenih vodah. Na milijone jih je! In vsakdo jih ima pravico loviti! Znano je, da smeš loviti rake le v onih mesecih, ki nimajo nobenega »r«. Aprila jih ne smeš — maja meseca pa že lahko — in vse do septembra! Seveda sem se tudi jaz poslužil teh lovskih privilegijev. Le v občinski urad moraš iti in za 5 Din si kupiš pravico do rakov za celih 24 ur.

Pripravil sem si dve dolgi palici, privezal nanje nekaj kurjih čreves, sedel v čoln in odveslal k slapom onkraj Kozjaka. Poiskal sem si nepreglo-

Vilini dvori.

boko mesto, zasidral čoln in porinil palici na dno. Voda je bistra, čista, vse vidiš, kar se godi spodaj. Raki so kmalu zavohali slastno malico. Najrajši se love ob sončnem zahodu. Prihajali so iz svojih lukenj kar v tropah. Majhni, veliki, nekateri teh vodnih vitezov so imeli samo po ene škarje, drugi odščipljene tipalke in kaj kmalu so se lotili kurjih črev. Ko opaziš, da ti čvrsto drži za meso, ki ga hoče potegniti za seboj v luknjo, previdno dvigaš palico. Rak ne izpusti za nobeno ceno. Mirno ga dvigneš nad čoln in otreseš. Šele na dnu čolna se zave svoje zablode. Obupno bije z repom po deskah, toda prepozno je spoznanje. Požrešnost ga je pogubila!

Nad Plitvicami se dviga gora Medvedjak. Dobro uro hoda imaš do vrha. Vrh je gol, kraševit in od tu imaš prelep pogled na Bosno. Spodaj zagledaš Bihać in prvi minaret mošeje.

Na majhnem otoku sredi Kozjaka so tačas taborili zagrebški skavti. Lepo so se imeli. Vode, zraka in sonca v izobilju. Tudi vam, fantje, priporočam, da si ogledate to krasoto. Ali jo mahnete peš, ali s kolesom, ali po železnici — nikdar vam ne bo žal! In z novim bogastvom se boste vračali. Saj je potovati vendar tako prijetno. Čez leto hranite, a v počitnicah venkaj! Vsa prostrana Jugoslavija vas vabi!

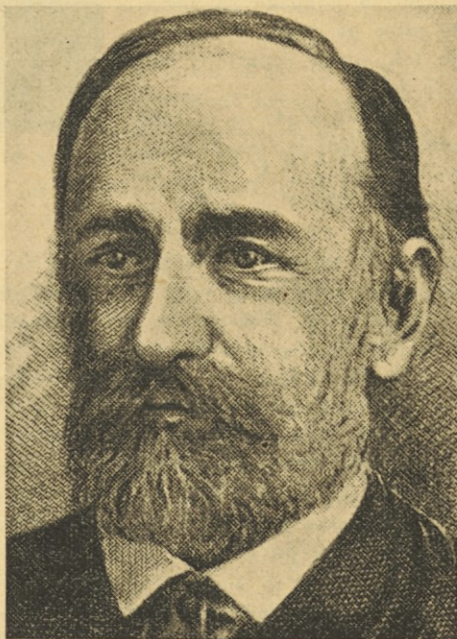
JANKO PIRC:

JOŽEF ŠTEFAN.

Mi Jugoslovani imamo zelo malo mož, ki so si s svojo glavo utrli pot na svetovno pozornico. Zato je naša sveta dolžnost, poznati življenje in dela vsaj teh redkih zvezd.

Tako svetlo ime, pa vendar vse življenje samo ponižen sin preprostega naroda je bil tudi Jožef Štefan. V bajti rojen, je rasel pri težkem delu. In kot si mora neresec sam poiskati sleherno užitno koreninico, tako se je tudi on do besedno prestradal do belega kruha. Pripomogla sta mu pa do njega njegova izredna nadarjenost in neutrudna pridnost. Dosegel je visoke časti, slavo so mu peli povsod.

Jožefu Štefanu je bilo usojenih 58 let. Rojen je bil 24. marca 1835. v Št. Petru pri Celovcu. Ni imel še deset let, ko je bil že vpisan na celovško gimnazijo, kamor so ga spravili dobrotniki, ki so spoznali njegovo nadarjenost. In ni jih prevaral. Bil je izredno marljiv dijak in še dolga leta kasneje znan kot najboljši matematik celovške gimnazije. Z 18. letom je prišel že na univerzo na Dunaj, kjer je študiral matematiko in fiziko. Po štirih letih je napravil vse potrebne izpite z doktoratom

— star je bil tedaj komaj 22 let. V tem času je izdal tudi svojo prvo znanstveno delo. Po tej dobi je dolgih šest let slabo živel, pa neumorno delal. Medtem je napisal 14 tako pomembnih razprav, da je bil imenovan za rednega profesorja na dunajski univerzi. Tu je bilo odslej torišče njegovega znanstvenega udejstvovanja, ki mu je prineslo svetovni sloves pa tudi celo vrsto priznanj in visokih odlikovanj. Kljub vsemu čaščenju pa je živel skromno in sam zase, bil je izredno molčeč in je samo neutrudno študiral vse do smrti 7. januarja 1893. leta.

Štefanovo življenje moremo deliti v dve dobi: prva je bila pesniška in pisateljska, druga pa znanstvena.

Prva doba je, žal, dokaj kratka. Tam nekje na Dunaju se je izvršil prelom. Utihiil je prej vesel pevec domoljubnih slovenskih pesmi, odložil je pero pisatelj krepkih naravoznanstvenih spisov. Kdo more presoditi danes, kakšne sile so mu tedaj zagrenile življenje! Kolika škoda za naše skromno slovstvo!

Druga žila v njem je bila znanstvena in s to je dosegel svetovni sloves. Raziskoval je domalega vsa poglavja fizike in pisal učene razprave. Na temeljih stare stavbe je postavljajl nove, krepke stebre, ki so bili že tedaj in so še danes znanstvenikom opora za nadaljna raziskovanja.

Po njem se imenuje v fiziki zakon — Štefanov zakon, ki govori o merjenju izžarjene toplote in pravi: »V določenem času izžarjena množica toplote je sorazmerna s četrto potenco njene absolutne temperature,« — absolutna temperatura ima izhodišče — 273 stopinj C. Ta zakon je on izrekel prvi in to leta 1878. Šest let kasneje ga je izpeljal še teoretično njegov učenec Ludovik Boltzmann in dokazal, da velja za popolnoma temna telesa. Dasi so Štefanu sploh osporavali veljavnost njegovega zakona, ni več dočakal značilnih poskusov, ki so jih izvršili Lummer, Pringsheim in Kurlbaum v l. 1897 in 1898 na temnih telesih z vsemi temperaturami, ki so od vtekočinjenega zraka do 2300 stopinj. Opazovanja so dokazala popolno pravilnost zakona v celem obsegu.

Štefan se ni dal motiti nergačem in je na podlagi svojega zakona prvi navedel množino kalorij, ki jih izžari na sekundo vsak kvadratni centimeter površja temnega telesa. Na isti način je prvi izračunal temperaturo sonca, ki jo je določil na približno 6000 stopinj, kar se ujema tudi z novejšimi raziskovanji. On je tudi prvi študiral diatermometer, t. j. pripravo, s katero je mogel določiti absolutno provodnost zraka. Dognal je, da nas pred mrazom veseljstva varuje le zrak, ki prevaja toploto izredno slabo, n. pr. od bakra 20.000 krat. Računal je množino molekul v kubičnem centimetru, študiral in raziskoval zakone elektrike in magnetizma.

Štefanove znanstvene zasluge so cenili tako zelo, da so postavili njegov doprski kip v slavnostno dvorano dunajske univerze. Nemški pisatelj Filip Lenard pravi o njem, da je »eden najpomembnejših fizikov vseh časov. Tujci ga poznajo, spoštujejo, časte« — mi pa naj ne bi vedeli o njem niti, da je sploh živel? Je živel in naš je bil in še iz one lepe doline je bil doma, kjer »ptičice pojo, rožice cveto«. Tudi njegova mehka koroška duša je pela — saj je kot visokošolec ustanovil in vodil doma pevsko društvo — in kdor poje, ne more biti slab človek in ne more nikdar pozabiti svoje ožje domovine. Vselej pa, ko bomo zapeli tudi mi ono lepo: »Gor čez izaro...«, se spomnimo na velikega znanstvenika — rojaka in posvetimo mu topel spomin. Zakaj »narod, ki svojih velikih mož ne časti, ni vreden, da jih ima.«

KUNTARA VILKO:

NAŠI DOLGOUHI KODRANČKI.

Vsem je znano, da domači kunce niso vsi enake barve, dlake in teže. Zato delimo kunce v posebne vrste. Vsaka taka vrsta ima nekaj svojstvenega, kar je za dotično vrsto značilno. Kunce, ki imajo nekaj skupnega (barva itd.), uvrstimo v skupino, ki jo imenujemo pasmo. Ni pa vseeno, ako gojimo v hlevčkih razne pasme, torej pisano družbo živalc, kar napravi seveda pestro sliko, temveč prav je, da gojimo le eno pasmo in le tedaj bomo imeli poleg zabave tudi korist. Katero pasmo kuncev naj si izberemo za rejo? Težko vprašanje! Vsaka pasma nudi rejcu korist, ako je pravilno negovana. Za današnje čase najbolj priporočljiva pasma je zelo priljubljen angorski kunc. Gotovo ste ga že videli, morda vsaj na sliki?! Kaj ne, da je lep! V belini njegovega kožuščka so živahne rdeče oči, glavo in ušesa krase svilnate perjanice, dlaka njegovega kožuščka je svilnato bleščeča in zraste tudi do 20 cm dolga. Pravimo ji tudi volna in je na hrbtu lepo počesana v prečo. Da, da, kunca te pasme je treba česati in to da precej dela. Skrbno in redno moramo negovati naše živalce, sicer propade naša reja. S pravilnim negovanjem pridobivamo volno, ki se drago proda. Od treh odraslih angorskih kuncev dobite 1 kg volne, za katero takoj prejmete 250 Din, ko jo ponudite UPRAVI LISTA REJEC MALIH ŽIVALI V KOČEVJU. Čim lepša je volna, tem večje je plačilo. Tudi to je uspeh za malega človeka, sicer skromen, ali vendar je dohodek, ki si ga pridobimo z malim trudom.

Angorske kunce pričnemo negovati že s 6 tedni starosti. Enkrat tedensko kunca počesemo; načesano volno očistimo sena in smeti ter jo lepo shranimo. Vsaka dva meseca žival skubimo, oziroma čupamo. Pri čupanju pridobimo največ volne. Živali lahko tudi strižemo, kar pa ne priporočamo, ker se s tem odstriže tudi krepko rastoča volna. Poudariti moram, da dobi rejec tem več volne, čim bolj skrbi za dobro hrano svojih kuncev. Sicer pa so naši kunci z vsem zadovoljni, le da skrbimo za dovoljno spremembo v krmi. Ako nam za to ne zadostuje domač vrt, si oskrbimo spremembo v hrani z nabiranjem

raznega grmičevja in zelenjave. Tudi na vodo, seveda ne premrzlo, ne smemo pozabiti. Biti pa mora vsak dan sveža. H koncu naj omenim še prostore, v katerih negujemo kunce in jih imenujemo kletke. Te morajo biti snažne, svetle, prostorne in zračne. Veliko je tvarine o negi angorskih kuncev, kar je nemogoče vse opisati na tem mestu. Kdor se želi poučiti kaj več o reji perutnine, kuncev, golobov, koz in ovac, o kanarčkih in papigicah, pa tudi o pseih in ribicah, torej sploh o reji malih živali, naj si naroči list **REJEC DOMAČIH ŽIVALI**, ki je glasilo nešteti družtev, ki se pečajo z rejo malih živali. List je poučen, namenjen pa je tudi zabavi ter razpisuje nagrade za svoje naročnike. Naroča se pri upravi lista v Kočevju.

IVANKA KALINAVA:

NAŠI VRTOVI.

*Tihe sanje in stopinje,
glas tresoč,
rožna greda, brhek nagelj,
jasna noč.* Silvin Sardenko.

Kako čudovito nežno objamejo ti stihl človeško dušo! Ličen kmetiški dom, obdan od vrtička, vstane pred tvojimi očmi. Opojno dehte rože v poletno noč in tam z gornjega okna vise bohotni nageljni cveti. Rahle stopinje in še rahlejši utripi ljubečih mladih src. Prečudna poezija je razlita preko naših kmetiških domov.

Slično sliko kakor Sardenko v svojih verzih nam odkriva Gregorčič v svoji pesmi »Izgubljeni cvet«, le da tu tiho srečo spodrine pritažena žalost:

Sinoči je imela	In še:	Kito cvetja mu je dala,
en vrtec krasan,		s cvetjem mu dala srce,
ko davi je vstala,		sama v vrtu je ostala,
bil cvet je obran.		on po svetu šel od nje.

Tudi v prozi naših pisateljev je mnogokrat govor o vrtovih. V »Gospodu Mirodolskem« nam Stritar prav podrobno opisuje vrt poleg hiše. Pisatelj nam slika vrt v zgodnjih pomladnih dneh, ko poganja prvo brstje in se čuje po drevju živahno snubitveno žvrgolenje ptičev. Pa tudi v jesenskem bogastvu zre mo vrt in celó v dobi, ko je vse s snegom pokrito in ko najdejo ptiči zavetja in hrane pri gospodu Mirodolskem.

»Stritarjev dom« v Rogaški Slatini, zadnje bivališče pokojnega pesnika, ni obdan od vrta, pač pa seže pogled z oken preko lepega, obširnega vrta slatinskega vrtnarja.

Kersnikov dom na Brdu je bil pozorišče njegovega romana »Agitator«. Če stopimo od Brdskega gradu proti grajskemu vrtu, nehote obstanemo na stopnicah in se zazremo na mali ribnik pred seboj. In v duhu zagledamo pred sabo nadutega koncipista pl. Rudo, lepo Boletovo Milico, navdušenega agitatorja Korena — in vsi dogodki »Agitatorja« nam stopijo živo pred oči.

»Sedeli smo na najlepšem ljubljanskem vrtu pod divjimi kostanji.« V svojem zadnjem delu »Cvetje v jeseni« je pokojni Tavčar posvetil začetni stavek krasnemu Šarabonovemu vrtu. Odkar sem čitala prvič ta roman, od tedaj je vedno živela v meni želja, videti ta najlepši ljubljanski vrt. Pa še ko sem stopala lepega poletnega dne čez Šarabonovo, sicer s strogo rednostjo urejeno, a vendar prozaično dvorišče, nisem čutila, da me bo objela onstran vrtnih vrat taka prelestna cvetna poezija. Prvi pogled je pritegnila nase krasna srebrna smreka in krog nje štiri tise, ki so pri nas tako redke. Ob ograji proti Ahacjevi cesti je večina lepotečno grmičevje in vmes cvetice z bujnimi cveti. Ob nasprotni vrtni ograji je nasajeno najlahtnejše sadje, debele rumenkaste hruške kaj zapeljivo vabijo izza listja. Celó vinska trta je tu, in baje njen izboren sad docela dozori. Ob stranicah in po sredi vrta vodijo široke bele steze, obrobline s tako bujnimi cveticami, da hodiš dobesedno med samim cvetjem. Ne veš, kaj bi bolj občudoval: dolge vrste verbenij in žarno rdečih salvij, pisane grede nageljnov in fajgeljev, nežno barvane in nasičeno temne gladijole, ali v vseh barvah blesteče, nepopisno lepe dalije.

Pa tudi priprosti vrtovi naše slovenske zemlje nudijo polno lepote. Kdo ne pogleda zadovoljivo in zadostno ličnih vrtov ob naših železniških postajah? Največkrat

jih krase sicer prav priproste, vsakdanje cvetice, a te grede, polne raznobojnih aster in georgin, so podobne krasnim preprogam.

»Ah, vaše divne stanice!« so mi rekli Zagrebčani, ko smo se vračali od Martuljkovega slapa k mali postaji Martuljek. Ob postajni hišici se je ovijala živo rdeča vrtnica — ovijalka prav gori do nizke strehe. Seveda je tej postajici dajalo božansko lepo ozadje Špikove skupine in krasni smrekovi gozdovi prav poseben čar.

Naj omenim še eno vrsto vrto, ki sicer po imenu niso kar nič poetični, a so mnogokrat vendar tudi kras malih sel. So to šolski vrto, zlasti še tudi oni majhni, ki so navadno spredaj pred šolskim poslopjem. Takih vrtičev pri nas ni malo.

Pa ima vsak kraj še en vrt, ki ni nikoli zapuščen in ki je slednjič tu ali tam cilj nas vseh. To so njive miru, tu najdemo končno pokoj vsi, tudi oni, katerim življenje ni dalo niti ure tihote. Marsikatero pokopališče je v resnici podobno dobro gojenemu vrtu, kjer klije iz njive smrti novo cvetno življenje. Pa če bi bil božji vrt vse leto zapuščen, v vsej lepoti se pokaže takrat, ko krasota prirode umira v zadnjih prelestih — ob dnevih, posvečenih mrtvim. Lepo poje naš Medved:

Na gomile zapuščene
prišla je nocoj pomlad,
pred slovesom jih poljubit
zadnjikrat.

Zakaj sem pisala te vrstice? Ker vem, da vas je mnogo, ki imate tako radi svoje domače vrtove, če pa ne že teh, pa vsaj mali vrt cvetic lončnic na vašem oknu, ki je zlasti mladenkam v veselje, zabavo in ponos. Naš narod ljubi cvetje, prav po oni stari pesmici:

Le tam se naseli, kjer pesmi pojo,
kjer ptički žgolijo in rože cveto,
tam vedno boš našel najboljše ljudi,
hudobnim pa petja in cvetja mar ni.

Med našim preprostim ljudstvom imamo mnogo izrazitih ljubiteljev cvetic. Naj vam še povem o svojem poznanstvu s »kraljem rož« v zadnjih počitnicah. Góri Podkorenom smo sedeli na vrtičku, ki ni bil bogve prida gojen. Mirno pride mož, zagorel, od dela umazan, v ponošeni delavni obleki, kratko, zunanji videz ni bil posebno prikupljiv. Mahne jo naravnost v vrtiček, kjer je bilo nekaj nanovo cepljenih vrtnic. Nežno kot k malemu detetu se je nagnil k vsaki. »Bo, bo,« je mrmral sam zase. Zapletla sem se v pogovor z njim in kmalu zvedela, da je navdušen ljubitelj vrtnic, da ima malo krpo vrta pri svoji hišici, kjer goji same rože. Razume se, da smo kmalu posetili njegov rožni vrt. Od njega smo dobili marsikak dober nasvet za razne izlete in med sabo smo ga krstili za »kralja rož«. Ko pa smo se zadnji dan naših počitnic kobacali na voz, je prišel naš znanec ravno mimo. »Pa zakaj mi vendar niste včeraj povedali, da že odhajate, prinesel bi vam še lep šopek zadnjih rož!« Pa recite, če ni to ljub počitniški spomin!

Kako radi imamo vrtove in gojimo cvetje, to tudi jasno dokazuje številen obisk predavanj, ki jih prireja »Sadjarsko in vrtnarsko društvo« v Ljubljani. Naše mesto daje tudi nagrade za posebno lepe cvetice lončnice po oknih in balkonih stanovanj. Povsod se pospešuje gojenje cvetja. Tudi ve, ljuba dekleta, negujte cvetje svojih vrto, pa tudi nežno cvetje svojih duš.

Nikar ne pozabite: da cvetje je rahlo, čez noč se ospe...

K. EVALD:

K U K A V I C A.

Globoko v gozdu sredi zelene jase je rasel velik grm črnega trna. Tu sta pletla stara srakoperja svoje gnezdo.

In prvega majnika, ko je sonce jarko sijalo, je bilo gnezdo dograjeno. Še sta se pogovarjala srakoperja o bodočih dneh, nato pa je znesla mama srakoperka tri poštena jajčeca.

»Tako,« je izdihnila, kolikor more izdihniti srakoper. »Mladost je prešla in nje norost. Sedaj pa v resno življenje.«

Mož jo je tolažil po svoje. Ona je bila pa sitna in ga ni poslušala. Razčeperila se je na jajčecah.

»Dedci čekate tako in tako,« je rekla. »Sami bi poizkusili kaj. Samo sladko

čebrijate, me moramo pa valiti. Tako zaljubljen si in neumen. Kar nervozna sem. Izgubi se in mi hitro prinesi mastno muho!»

Zvečer je bila vsa razdražena in divja.

»Ko bi bila prej vedela vse to, bi se ne bila nikoli omožila, pa naj bi mi prepeval še tako mило,« je kričala. »Ne prebijem tega, ne vzdržim! Kar zletela bom!«

Srakoper je mirno poslušal. Prejšnje žene so bile prav take. Srakoper si izbere namreč vsako pomlad drugo ženo. Dobro je vedel, da se bo vihar polegел.

»Danes še prav lahko malo zletiš,« ji je svetoval. »Pozneje pa bo treba lepo mirno sedeti, sicer ne bo mladičev iz jajc. Moja prejšnja žena — —«

»Me prav nič ne zanima!« je zavreščala, pa je zletela.

Srakoper hitro za njo. Jej, če bi se razdraženi ženici kaj pripetilo.

In ko sta odletela, je priletela drugačna ptica, sedla poleg gnezda in strmela vanj. Bila je mnogo večja od srakoperja, sivorjava s svetlimi lisami na prsih in trebuhu. V kljunu je držala jajčece. Prav tako je bilo kakor ona tri v gnezdu. Nič večje. Oprezno je položila jajčece v gnezdo.

Tuja ptica je še hipec obsedela in otožno gledala toplo gnezdece, ki je pustila v njem svoje jajce. Pa je zletela preko jase globoko v gozd. Na visokem drevesu je čakal mož.

»Ali si spravila jajce?« je vprašal.

»Sem,« je pripovedovala ptica. »Tam v trnjem grmu sem ga odložila srakoperjema v gnezdo. Dobra sta in bosta lepo skrbela za najino dete.«

»No, več ne moreva storiti,« je pritegnil mož, zapel »kuku«, pa je odletel. Ženica pa za njim.

In ko sta se vrnila srakoperja, nista niti zapazila, da je v gnezdu eno jajce več. Seveda, v računstvu nista bila kdo ve kaj podkovana. Tudi je bila srakoperka bolj židane volje, pa je vdano sedla na jajca. Mož ji je nekaj zapel, da je odmevalo naokrog po gozdu.

Štirinajst dni je zvesto sedela in valila. Srakoper je pa pohajal in lovil metulje in bube in muhe, pa je ves plen lepo natikal na trnje v domačem grmu tako, da je ženica lahko dosegala hrano in se jajčeca niso prehladila.

»Si pa le priden,« mu je milostno prikimala. »Sicer mi pa moraš streči. Jaz pa valim.«

Pa so se zjutraj petnajstega dne razkrehnili jajčeca in so izkobacali iz njih štirje nagi mladiči. Že so odpirali široke, rumene kljune. Srakoper jih je zvedavo ogledoval.

»Saj nimajo ne pravih oči ne kljunov,« je rekel, »a to bo menda še zrastle.«

»Jej, kako srčkani so!« se je pohvalila srakoperka.

Možček se ji je pa rogal. »Še izvaliti jih nisi hotela.«

»Bedak!« je užaljeno odsekala. »Tega nisem nikoli rekla. Rajši poišči svojim nebogljjenčkom hrane in ne kvasaj. Ubogi otročki tako široko zijajo, da jim vidim prav v želodec.«

In je srakoper odletel, pa zopet priletel in tako vse od davi do drevi. Požrli pa so maliči nič koliko. Zdelo se je, da nimajo dna. Posebno eden od štirih. Zato je pa mnogo hitreje rasel nego ostali trije.

»Imeniten srakoper boš,« ga je pohvalil stari, pa ga je pogladil s kljunom po hrbtu.

»Ne maliči otrok!« se je obregnila stara. »Meni so oni trije bolj všeč.«

Nekega večera je sedel srakoper ves poklapan na robu gnezda in pomagal greti mladiče.

»Bog ve, da ni lahko rediti tako velike družine. Še obleke si ne morem osnažiti več radi preobilnega posla. In peti bom pozabil. Pa kriza je. Vsi metulji so izginili. Danes mi je sinica pred nosom ukrala mastno bubo. Pomagati boš morala! Ubog ptič sem, pa ne morem imeti žene doma za oltar.«

»Tako in tako!« je pihnila stara. »Kdo pa skrbi za dom in za deco? Le ne razburjaj se! Mladiči imajo že perje. Tudi toplo je. Prav lahko sami čepijo v gnezdu. Jutri bova lovila oba.«

Odslej sta oba pošteno skrbela za vsakdanji kruh. Pa je malo zaleglo. Če bolj sta nosila, bolj široko so bili odprti kljuni in še so otroci kričali, se prerivali in si odjedali boljše kose.

Ko sta se stara nekoč opoldne vrnila z lova, sta začula v gnezdu neznanski vik in krik. Mladiči so iztezali vratove in so se divje drli.

»Eden naj govori, da se razumemo!« je ukazala mama.

In je naposled izvedela, da je veliki mladič vrgel najmanjšega iz gnezda na tla. Tam je v travi še v strahu čivkal, pa je prišla lisica in ga požrla.

»On je pričel,« se je izgovarjal debeluhar. »Jaz nisem kriv, da je padel na tla.«

»Čakaj, pokažem ti!« je zagrozil srakoper.

»Sram te bodi! Krivico delaš nedolžnemu otroku.« Pa je mama krepko kavsnila možička.

Nato sta oba objokovala izgubljeno dete in zopet sta izletela za hrano. Otroci so bili pa vse bolj lačni, debeluhar je rasel vseven in je bil že dvakrat večji od bratcev, ki jih ni nehal odrivati od sklede in jim pred kljunom požirati mastne zalogaje.

»Potrpeti morate drug z drugim,« jih je učila srakoperka, »dokler si ne boste sami iskali hrane.«

Čez teden dni se je pa zopet zgodilo zlo. Ko sta prišla srakoperja domov, je bil v gnezdu le še debeluhar.

»Kje sta ti brateca?« je zajavkala mama.

»Ne morem pomagati!« je začivkal edinec. »Padla sta iz gnezda. Le malo sem se ganil, pa je padel prvi. Ustrašil sem se in menda v strahu brenil drugega, in že je hil na tleh. Lisica je baš šla tod mimo. Požrla je seveda oba.«

Stara sta bridko jokala. »Premajhno gnezdo sva naredila,« je tožil stari. »Seveda nisem vedel, da bo mladič tako velik. Saj rase, da me je strah.«

»Slabo si vzgojil otroka! Sam si kriv! Uh, ubogi moji otročički,« je ihtela srakoperka.

»Glej vsaj, da nam ti ostaneš. Bodi dober in priden otrok,« je rotil srakoper.

»Bom!« je obljubil debeluhar in je hlastno požrl vso donešeno hrano. »Še, še!« je zacvrčal. »Lačen, lačen!«

Stara sta odletela in sta nanosila hrane več nego prej za štiri kljune. Naposled ni imel edinec več prostora v gnezdu. Izkobacal se je in sedel na vejo poleg gnezda.

»Ježeš, kje pa si!« je zajavkala mama, ki se je vrnila s polnim kljunom. »Še na tla boš padel in si zlomil vrat.«

»Samo karaš me ven in ven. Pretesno mi je v gnezdu. Vse napravim narobe. Sploh pa sem nesrečen ptič in bi najraje umrl!«

Stara sta ga z veliko muko spravila na tla in ga skrila v travi. Še sta mu zakrtila, naj ne čivka, da bi ga ne čula lisica. Nato sta prinesla hrane, več nego stokrat na dan. Mladič je rasel. Rasla so trda peresa v repu in v perutih. Nekega dne je sfrlel preko jase. Odslej sta ga morala roditelja često iskati v travi in grmičevju.

In ko so sedeli na veji, je bilo videti, da je mladenič dvakrat večji kot ata ali mama.

»Nič nama ni podoben,« je pomislil srakoper. »Prevelik je in čisto druge barve.«

Oni dan je čavsnil mladič veliko, kosmato, ogabno gosenco. »Izpljuni grdobol!« je zakričala srakoperka, »strupena je!«

»Takih gosenic sem požrl že mnogo. Nič mi ne škodijo. Vajine hrane mi je premalo.«

»Čuden srakoper,« je prisodil stari, pa je zmajal z glavo.

»Saj ni srakoper!« se je oglasil s sosedne veje kraljiček.

»Kaj da ni?« se je začudil srakoper.

»Ni srakoper, ti pravim,« ga je poučil kraljiček.

»Kako? Ali ni srakoperka sama izlegla jajčeca in je sama valila. Ali ga nisva vzgajala z ostalimi otroki, ki so žal mrtvi?«

»Aha, mrtvi! Že vem,« je povedal kraljiček. »To je stara in grda povest.«

»Povej, povej!« je prosil srakoper, pa je zletel na vejo h kraljičku. Še je prisledla k njima srakoperka. Čudni mladič je poslušal v travi.

»Povest mi dolga,« je pravil kraljiček. »Dobro bi pa bilo, da bi jo slišali še drugi.«

Pa je zakričala srakoperka, kolikor ji je dal tenak glasek. In so prileteli drugi srakoperji in siničke in liščki in škrjanci, pa še drugi. Sedli so naokrog po vejicah in poslušali.

»Ali poznate sivorjavo ptico, ki obletava spomladi naša gnezda?« je vprašal kraljiček.

»Že vem!« se je pobahal lišček na veji, »to je kragulj.«

»Ni res!« je popravil kraljiček. »Bolje bi bilo za nas, čeprav bi bil ta in ta za hrano kragulju, ki nas nosi svojim mladeničem, kakor mi muhe in ličinke in metulje. Tako je na svetu. Ugovora ni. Seveda je zadeva nevesela za onega, ki mora močnej-

šemu v želodec. V mislih mi je kukavica, ki sicer ne lovi drugih živali kakor kragulj, je pa vsa nepoštena in hinavska. Nič ne dela, ne nosi otrokom hrane in ne skrbi za nje. Še nikoli ni pobrala slamice za gnezdo. Tudi valila še ni. Samo bahaštvo prodaja po gozdu in kuka.«

»Križ božji!« je začivkala srakoperka.

»Oh, ti sirota ti,« je pripovedoval kraljiček. »Ničesar ne veš. Jaz pa vem. Ko je kukavica izlegla jajce, ga vzame v kljun, pa ga zanese poštemu paru v gnezdo, da ga tuji roditelji s svojimi jajci vred izvalijo in nato hranijo pritepenca. Iz gole hvaležnosti ta žre in žre in odjeda pravim otrokom hrano pred kljunom. Pa še žre in rase, rase, da mu je premalo prostora. Še je nehvaležen, pa radi lastnega udobja odriva domačo deco, da popada na tla in pogine. Vidite, tako je!«

Vse poslušalce je stisnil strah. Srakoperjema je vstajalo perje od groze.

»Le pogledjte uboga srakoperja, kako sta mršava in razkuzmana. Pritepenega otroka sta redila in doredila, svoje neboglence pa izgubila. Pritepenec je pa razčeperjen tu doli v travi in zija.«

In so pogledali poslušalci in videli velikega mladiča: »Kukaviček, kukaviček!« so kričali nanj.

Zasramovanec je pa stekel in izdaleka vpil: »Ni res, ni res! Nisem hudoben in ne nehvaležen!«

Jata ptic je pa sfrfotala za njim in ga je vsega okavsala. Najbolj ga je ščinkavec. Srakoperja sta ga pa branila: »Pustite ga!« jih je odganjala stara. »Vseeno je najin. Izvalila sva ga in vzgojila. Tako ali tako. Najin edinec je.«

Pa je kukaviček udaril ščinkavca, da se je ta opotekel: »Sam se bom branil! Ni res, kar mi očitajo. Ubral bom svojo pot. Zahvaljujem se svojim rednikoma za vse dobrote. Kraljičkova povest je laž. Resnico bom poiskal, čeprav na koncu sveta!«

Odletel je in je čutil, da ima močne peruti. Letel je preko gozdov in polj in travnikov, daleč v tuje dežele. Resnice iskat.

Vselej, kadar je počivala mlada kukavica, je razmišljala o povesti. Ni ji šlo v glavo, zakaj naj bi bila manj vreden ptič in zakaj ji je naložila mati tako sramoto.

Pa je zlezla zima v pokrajino. Listje je odpadlo. Zelena jasa je bila belo odeta. Grm črnega trna je molel golo v zrak. Tu pa tam je še visela od mraza zgrbljena črna jagoda na vejici.

Minili so metulji in muhe in gosence. Le nekaj malih ptic je ostalo doma in pa velike, črne vrane, ki so se ven in ven drle in mahale s perutmi. Menda da bi se ogrele. Mnogo ptic je odletelo proti večno zelenemu jugu.

Tam je bilo toplo tudi na sam božični dan. Mlada kukavica je sedela na visokem drevesu. Zlato sonce je lezlo v zaton. Stotisoč cvetk so zlatili njega prameni. Kukavica ni videla ničesar. Seznanila se je bila s tremi mladimi kukavicami. Vse so doživele enako zgodbo.

In je zašelestelo listje na bližnji veji. Stara kukavica je pomolila glavo skozi okence: »Kislo se držiš,« je podražila mlado. »Ali ti ni dovolj toplo? Ali si lačna?«

»Mamo iščem,« je povedala mladenka.

»Morebiti sem ti jaz mati. Videla sem te že v gozdu. Srce mi pravi, da si moj otrok.«

»Če si mi mati, nimaš srca. Moja mati je hudobna. Težko krivico mi je naložila.« Pa je povedala mlada svojo povest.

»Tako, tako? Zelena jasa. Grm črnega trna. Tam gori na severu. Vse vem. Moje dete si. In še lepo in veliko povrhu.« Pobožala je stara mlado.

Ta se je pa ljubkanja otresla. Na drugo vejo je zletela in bevsknila: »Ne dotikaj se me! Hudobnica! Sovražim te!«

Stara se pa ni brigala za jezico svojega otroka. »Dolgo sem letala z jajcem v kljunu in iskala primerno gnezdo. Saj sem morala najti svojemu slična jajčeca, da bi tvoji roditelji ne spoznali mojega pridevka in bi ga ne vrgli iz gnezda. Tako sem bila že izmučena, da bi bila skoraj izgubila jajčece, ki si bila v njem.«

»Oh, ko bi ga le bila!« je zakričala mlada kukavica. Vsega gorja bi ne bila doživela. Umorila bi ne bila ubogih mladih srakoperčkov in ne gnjavila stara dva. Pa povej, zakaj nisi sama spletla gnezda. Zakaj nisi sama valila? Zakaj nisi priušala otroku sama hrane? Zakaj, zakaj?«

Stara je žalostno klonila:

»Vsak mora nositi svoj križ. Ni lahko biti kukavica. Tudi ti boš gori na severu takisto grešila.«

»Kako pa!« se je rogala mlada.

»Rada bi sama valila in vzgajala deco. Rada bi vedela, kako se godi mojim otrokom.«

»Pa le zakaj tega ne storiš?«

»Poslušaj! Tako sem ustvarjena, da morem znesti komaj vsakih osem dni po eno jajce! Vidiš! In kako naj jajčeca obenem izvalim?«

»Pa bi legla hitreje. Kraljiček je povedal, da si nemarna.«

»Ne morem, pa ne morem, zakaj v telesu imam prostora samo za eno jajce naenkrat. In vsako jajce se razvija osem dni.«

Mlada kukavica pa ni verjela. »Izgovor je dober, če ga pes na repu prinese. Srakoperka je za polovico manjša, pa znese svoja jajčeca kakor bi mignil.«

»Vem, vem. A kukavica ne more. Srakoper ne je tako velikih in kosmatih gosenic kakor me. Malo hrane je na teh kosmatincih. Zato jih je treba mnogo. In želodec mora biti velik. Zato ostane v telesu komaj prostora za eno jajce.«

»Ali naj ti res verjamem?«

»Res. Tako je in ne more biti drugače. Drugo je posledica drugega. Razumeti je treba, pa laglje preneseš težave.«

»I, potem pa res nisi kriva,« je pomislila mlada kukavica. »Pa oprosti, da sem te natolcevala. Ko bi druge ptice vse to vedele, bi sodile drugače o nas kukavicah.«

Resno je povedala stara: »Tako je na svetu. Ljudje govorijo po svoje. Kdor ima čisto vest, pusti, da govorijo, pa gre na svoj posel. In naš posel je lov za kosmatimi gosenicami.«

Dolgo sta še sedeli tisti večer kukavici na veji. Povedali sta si še to in to. Potem sta zadremali. Mlada je sanjala, da je znesla jajce v gnezdo ščinkavcu. Stara se je pa v sanjah veselila onih dni, ko ne bo več treba leči jaje v tuja gnezda in bo konec skrbi za negotovo usodo otrok.

Prevedel D. H.

J. S. Machar — V. Pirnat :

USPAVANKA.

Bog skrbi za svet ves beli dan.
V senci drevja na večer počiva;
skliče pevce, skliče godce k sebi,
deci, cvetkam, ptičkom in mušicam,
hroščem in čebelicam, metuljčkom,
gosti, peti zapove pred spanjem.

V perju skrije ptiček drobno glavo,
zapro cvetke svoje pestre očke,
v listje stiska se mušica, hrošček,
lahka krila zlagajo metuljčki.
Le otrok večkrat zaspati noče,
k spanju brani se zapreti očke.

Angelčkom zato Bog Oče migne,
razkrope se po širokem nebu,
ležejo počasi na trebuščke,
s prstki zvrtajo v nebo si luknje,
z enim zlatim očkom zamežijo,
z drugim pridno gledajo na zemljo,
da takoj zatožijo pri Bogu,
če zapreti očkov dete noče.

Stotine in stotine krilatcev.
Spavaj dete, stisni dobro očke . . .
drug pri drugem očki tam migljajo —
sicer angelček te tvoj zatoži!

LORBER MARIJA:

POHORSKI OGLAR.

V počitnicah sem preživela dva tedna v Ruški koči na našem zelenem Pohorju. To lepo pogorje ima več modernih, izborno oskrbovanih planinskih postojank, ki privabijo vsako leto mnogo domačih in tujih letoviščarjev in stalnih gostov. Meni je najljubša »Ruška«, ki leži na 1250 m visoki planici, katero obdajajo v polkrogu temne smreke. Zvesto jo varuje prispnopohorska cerkev sv. Areha.

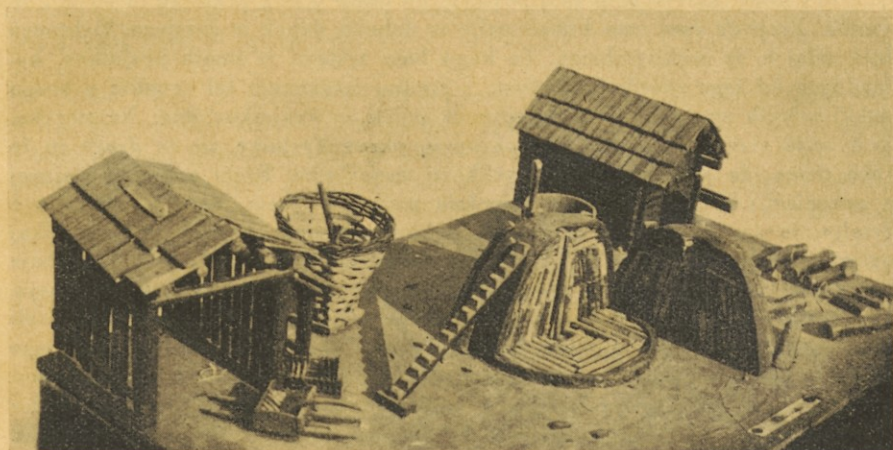
Par minut pod Sv. Arehom so razvaline dveh nekdanjih cerkvic sv. Tomaža in sv. Primoža. Na poti k tem ruševinam sem se seznanila s starim

pohorskim oglarjem. Sredi gozdov stoji na izkrčeni goličavi velika parna žaga. Za proizvodnjo pare uporabljajo oglje. Stari oglar je na robu goličave izravnal počrnela tla kopišča. Ves je bil zatopljen v svojo delo in me ni opazil, ko sem se v bližini ustavila. Od nasprotne strani je prihitel rdečeličen pohorski fantič in glasno pozdravil:

»Srečo Bog daj, stric, delate vóganco?«

Mož se je zravnal, preložil pipico in pokimal. Menjala sta par besed, nato je mladi Pohorčan odbrzel dalje.

Ker nisem poznala nadaljne poti, sem prosila oglarja pojasnila. Rad mi je pomagal iz zadrege. V par minutah sem našla razvaljene cerkvice. Le še kupi kamenja, porasli z raznimi travami, iglavci, brezami in cveticami pričajo o nekdanjih božjih hramih, katere je zgradilo verno pohorsko ljudstvo. Pri povratku sem se razgovarjala s starim oglarjem dalje časa. Pripovedoval mi je o svojem delu in življenju.

»Za parno žago kuham oglje,« je prišel.

»Nisem še dolgo tukaj, poprej sem drvaril in oglaril v Konjiških planinah. Pozimi smo sekali in spravljali les do kopišč. To je težko in nevarno delo. Ko sem odhajal zjutraj iz bajte, nisem vedel, ali se bom zvečer še vrnil. Marsikateri se je ponesrečil. Nekdaj je oglarstvo na Pohorju cvetelo, mnogo lesa smo rabili za vóganec (oglenice). Sestavljali smo kope, po 5 m visoke in zložili v vsako do 70 sežnjev lesa. Takih kop iščemo danes zastonj. Delalo nas je vedno po več skupin; zdaj sem sam. Mladi se za oglarstvo ne zanimajo, delo jim je pretežko in prečrno, zaslužek je boren. Voglenje 'oglja' nima danes skoro nobene cene, težko ga je prodati. V prejšnjih časih so vozili vozniki oglje dan za dnem v Mislinje, Oplotnico, Sv. Lovrenc na Pohorju, predvsem pa v Prevalje, kjer so ga rabili za plavže in fužine ogromne množine. Zdaj fužine počivajo, plavži razpadajo in slavno pohorsko oglarstvo, katerega je opeval narod v svojih pesmih, je danes skoro pozabljeno.«

»Gotovo ste Pohorčan?« sem vprašala.

»To pa to,« mi je s prijaznim nasmehom pritrdil. »Zibelka mi je tekla v Šentlovrencu na Pohorju. Tržani so bili lastniki velikanskih gozdov in znani bogataši. Tudi to je minilo. Pragozdov ni več, lesna trgovina ne cvete, kakor je cvetela nekoč. Sv. Miklavž, ki stoji v trški kapeli, je tudi videl boljše čase.

Ta dobrotljivi svetnik je zaščitnik splavarjev. Ti so kupili njegovo podobo na Ogrskem, kamor so vozili les. Moj oče, ki so bili tudi drvar in oglar, so me jemali s seboj v šume že takrat, ko sem bil komaj tako velik, kakor je topo-rišče sekire. Pomagal sem pri delu in kuhal žgance. Delali smo globoko v šumih, prebivali v drvarskih bajtah — predaleč od šole, da bi jo obiskoval. Videl sem jo od znotraj šele kot dvajsetletnik. V rani mladosti se je začela pri meni skrb za vsakdanji kruh. Dan za dnem, leto za letom drvar in oglar. Zdaj jih štejem že nad sedemdeset.«

»Ne bi vam jih prisodila toliko; grča ste še.«

»Živel sem z družino skromno in pošteno, počutim se še precej zdravega, le moči mi pešajo. Še železo se sčasoma izrabi, kaj šele človek. Zaupal sem vedno v božjo pomoč, nezgod me je varoval zaščitnik drvarjev sv. Rok. To je tisti svetnik, ki ima rano nad kolenom, ker se je usekal s sekiro.«

»Kako pa sestavljate kopo in kuhate oglje?«

»Ta kopa, katero bom zdaj postavil, bo imela 6 m v premeru in bo le 2 m visoka. Prejšnje čase smo kuhali oglje iz debelih debel, iz čvrstega, zlahtnega lesa, zdaj le iz manjvrednega. To kopo bom sestavil iz samih krajnikov, kate-re smo od žage znosili h kopišču. V sredini izravnanih tal zasadi v krogu nekaj mladih smrečic. Nato naredim iz polen in krajnikov dno. Na smreke, ki tvorijo glavni rov, prislomim okrog in okrog krajnike, na te druge in to tako dolgo, da je kopa v pravi velikosti sestavljena. Kopo pokrijem najprej s smrečjem, da bi se prst ne pomešala preveč z lesom, nato jo zagrnem z zemljo, le zgoraj pustim za klobuk veliko odprtino. V njej zažgem nekaj oglja, ki pada goreče na dno rova. Les začne polagoma tleti, prvi dim uhaja izpod prsti. Da se ogenj ne zaduši, mu dovajam zraka po rovih, ki nastanejo, ako izrujem iz dna par polen. Kopa tli dalje, žerjavica se pomika višje, nastali plini uhajajo v obliki gostega temnega dima. Da dobiva ogenj potrebnega zraka in da les v kopi pravilno ogljeni, delam polagoma od vrha proti vznožju z železnimi drogi v prst odprtine. V kopi nastajajo na tistih mestih, kjer les hitreje ogljeni, vdobline in gnezda. Če bi zdaj prepustil kopo sami sebi in ne bi v zgornjo odprtino prilagal kuriva, bi začel les s plamenom goreti in ogenj bi vpepelil celo kopo. Kurivo prilagam, ali kopo krmim sprva večkrat na dan, pozneje bolj redko. Na kopo prislomim lestvico, po kateri splezam na vrh. Z dolgim drogom, bukavnico, izravnavam skozi odrtino nastale vdolbine. Krmljenje in bokanje ni brez nevarnosti, kajti kopa se seseda in ni več tako trdna, kakor je bila poprej. Nekoč sem se pri tem poslu vdrl v žarečo kopo. Z največjim naporom sem se rešil iz žgočega ognja — ali imel sem noge do kolen popolnoma opekne. V neznosnih bolečinah sem se privlekel s težavo domov. Bal sem se, da se mi bodo opekline zagrizle do kosti. V Šentjungerti, na južni strani Pohorja pod Rogljo, je živel starec, ki je slovel daleč na okrog kot zdravnik in je znal 'ogenj ven potegniti'. Oče so šli ponje, a ker je težko hodil, ni prišel sam, temveč je poučil očeta, kako me naj zdravijo.

Manjša kopa gori 10 do 14 dni, velika več tednov. Kadar naznanja redek prozoren in moder dim, da je les že zogljenel, zamašim polagoma luknje v krovni plasti, da ogenj popolnoma udušim. Po nekaj dneh začnem kopo raz-dirati. Pripravljeno moram imeti večjo posodo z vodo. Nekaj oglja ostane živega in bi na zraku vzplamtelo, če ga ne bi hitro pomočil v vodo. 1 m³ lesa dá 5½ do 7 hl oglja. Navadno smo napolnili z ogljem vreče, ki so merile po 3 hl. Te smo zložili v bajto, kjer so čakale na voznike. Nekoč nam je zgorelo nenadoma nad 1000 vreč. V teh šmentanih grčah ostane ogenj dolgo

živ, na zraku se razpihne in oglje se vžge. Škoda je bila zelo velika. Polovico smo utrpeli oglarji, drugo gospodar. Nevolje je bilo na obeh straneh polna mera.

Poleti so delali v gozdovih tudi Italijani. Po 60 jih je prišlo z družinami vred. To je bilo kričanja in brbljanja v naših gozdovih.

Le enkrat v življenju sem zapustil Pohorje — to je bilo takrat, ko sem šel kot drvar v ogromne bosanske šume. Zaslužil sem veliko; toda kraju, Bošnjakom in njihovim običajem se nisem mogel prav privaditi. Kmalu sem se vrnil in oči so se mi orosile, ko sem zopet ugledal ljubo Pohorje:

Na stara leta samotarim sam v borni bajti. Žena mi je umrla, otroci so se razkropili. S svojimi prihranki sem pomagal vsakemu, ko si je ustvarjal lastno ognjišče. Časi so slabi, težko se preživljajo, stari oče bi jim bil le v breme. Hudo me je zadela žalostna smrt mojega najmlajšega. Ko je odslužil vojaščino, sem mu kupil konja, da bi se z vožnjami preživljal. Konj je pa poginil. Sina je ta nezgoda tako pretresla, da je obupal nad življenjem. V prezgodnji grob so mi ga zagrebli.«

* * *

Oglar Janez! V 80. leto ti leze življenje. Izpolnil si ga s poštenim, utrudljivim in z zvestim delom. Črno oglje, tvoja drvarska sekira in žaga so važni činitelji v zgodovini nekdanje domače cvetoče železne industrije. Leta so ti pobelila glavo, zajedla se globoko v tvoj obraz, pokrila tvoje roke s trdimi žulji. O vsem tem vedo ljudje tako malo. V našem mladinskem listu pa imej skromen spomin!

FAKIN ANTON:

VRAŽE.

26.

Polnočne procesije in maše rajncih-vernih duš ter običaji o Vseh svetih.

Cerkev je nekdanj praznovala v letu celo vrsto dni, ki so bili posvečeni mrtvim; šele pred dobrimi 900 leti je uvedla praznik vernih duš.

Stari Rimljani so imeli dneve, o katerih so menili, da se ob teh dneh odpira podzemlje in da vstajajo iz njega duše, ki pridejo med žive. Podobno so stari Egipčani imeli dan odprtih grobov.

Ceščenje pokojnikov sega tedaj v pradavne čase; polno bajk, vraž in običajev je v zvezi s tem dnevom, t. j. praznikom vernih duš. Tako je n. pr. razširjena vraža, da se pojavljajo na ta dan pokojne duše v podobi več; ponekod pravijo, da prihajajo iz grobov v podobi krastač, ki jih ta dan radi tega ne smeš ubijati. Drugod pa so trdno prepričani, da imajo ponoči tega dne procesijo; a oni, ki to procesijo vidi, bo gotovo v tem letu umrl.

Mnogi običaji temeljijo na predstavi, da morajo uboge duše v vicah trpeti silne muke, ki so jim odpuščene samo ta dan. Potem takem ni čuda, da jim živeči skušajo izkazati vsakovrstna dobra dela. Olje, v katerem gorijo lučke, ima n. pr. namen, da rabi dušam kot mazilo za opekline. Ponekod pa v tej noči kurijo peči, da bi se duše ogrele. Drugod imajo navado, da dušam zvonijo, naj pridejo k sorodnikom v goste. Zelo je razširjena vraža, da imajo ta dan ob polnoči duše v cerkvi mašo, ki ji pa ni dobro prisostvovati, ker preti živim nevarnost, da jih duše raztrgajo. Kdor pa je tako pogumen, da v tej noči v času od prvega udarca polnočne ure do zadnjega steče z mrtvaškimi parami trikrat okoli cerkve, dobi vse one zaklade, ki si jih želi. Če pa se mu trikratni tek okoli cerkve do dvanajstega udarca ne posreči, tedaj ga duše raztrgajo.

Še danes so v malem ohranjeni običaji, ki spominjajo na nekdanje naziranje, da se duše hranijo s človeško hrano in da želijo biti pogoščene. Še sedaj naletimo na Balkanu na običaj, da prinašajo ljudje na dan vernih duš v cerkev kuhane pšenice in sveč za pokojnike, na grobove pa polagajo vina in kruha. Na slični običaj naletimo tudi drugod, kjer vržejo med kuhanjem nekaj malega za mrtve v ogenj.

V večini primerov dajejo darove mrtvecem iz strahu, da bi se ne znesli nad hišo, da bi duhovi sploh ne prišli vanjo. Ta stara navada pa se je danes, hvala Bogu, spremenila pri nas v toliko, da se darovi ne darujejo več mrtvecem, temveč živim — otrokom in beračem. Na Primorskem, posebno na Krasu, je še danes navada, da bogatejši v vasi spečejo za vse svete precejšnje število hlebkov kruha. Revni otroci in starčki pridejo že na vse zgodaj in dobijo te hlebčke, zraven še orehov in kostanja ter celo denarja. Te darove imenujejo »vahtič«; zato zovejo vse svete »Vahti«. Tudi v Alpskih deželah, posebno na kmetih, naletimo ponekod na običaj, ki spominja na »vahtanje«, naše koledovanje — dušni pevci hodijo od hiše do hiše in pojejo za denar in kruh pesmi ubogih duš.

Kristjani vemo, da človek sestoji iz duše in telesa ter da le telo potrebuje materialne hrane, duša pa ne; ona potrebuje naše molitve in prošnje k Bogu. Tudi vemo, da duše pokojnikov ne prihajajo več z onega sveta na ta svet, od katerega so se za večno ločile. Zato so nočne procesije in maše le domišljija več ali manj bolnih in neukih ljudi.

Mrtvi sorodniki in prijatelji so nam zelo dragi, zato jih ne maramo pozabiti. Radi te gorke ljubezni in pijetete — spoštovanja do njih — krasimo njihove grobove in prižigamo lučke; a svojo globoko hvaležnost jim izkazujemo v vročih molitvah, ki se dvigujejo iz naših src k Bogu.

NOTRANJSKE LJUDSKE REČENICE.

(Nabral IV. razred mešč. šole na Rakeku.)

Pije, kakor bi zlival v Karlovico. (Požrešno pije.)
 Se drži kot lipov bogec. (Se drži nerodno.)
 Ima glavo za uši. (Nič ne zna.)
 Fižol se tudi gosposke hiše ne boji. (Kmet vse redi.)
 Cvenk večkrat pravico prevpije. (Denar je več kot pravica.)
 Se drži kot pivška nevesta. (Se drži sramežljivo.)
 Še medvedu muha zaleže. (Z malim bodi zadovoljen.)
 Trije psi volka vjejo. (Kdor ima več sovražnikov, ga uničijo.)
 Bog ne plača vsako soboto. (Ne zahtevaj vedno plačila.)
 Mu ne škodi, če bi kačje glavice zobal. (Je zelo odporen.)
 Najrajši bi ga vtopil v žlici vode. (Zelo ga sovraži.)
 Ni vreden, da ga zemlja nosi. (Ni za nikako rabo.)
 Krpa grad drži. (Vsako stvar je treba krpiti, da dalje zdrži.)
 Je na vsakem smodišču. (Je pri vsaki stvari.)
 Tri babe, tri srake pa je cel semenj. (Ženska jezičnost.)
 Kdor izbira, izbirek dobi. (Ne bodi izbirečen.)

HRIBOVŠEK BOGOMIR, mešč. šola v Trbovljah:

V E M . . .

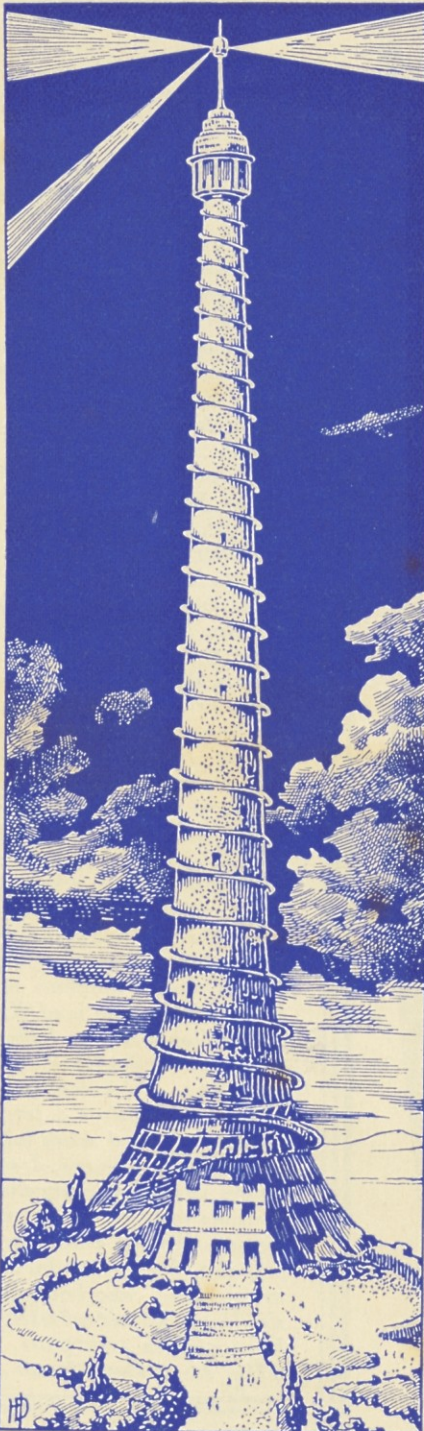
Vem, da sem rudarjev sin,
 vem, da iz temnih sem dolin:
 res, hudó je ponekod,
 vem, najbolj je tod okrog.
 Vem, da bom tudi jaz rudar,
 vem, da mi bo hudó vsekdar.

„**RAZORI**“ izhajajo vsak mesec in stanejo **3 Din** za številko. List izdaja »Udruženje jugoslovanskega učiteljstva meščanskih šol, sekcija za Dravsko banovino v Ljubljani«, zanjo odgovarja Makso Hočevnar, ravnatelj mešč. šole v Ljubljani. — Urednik Tone Gaspari, Rakek. — Uprava: Maribor, deška meščanska šola. — Vsi dopisi na: Uredništvo »RAZOROV«, Rakek. Za uredništvo odgovoren Drago Humek, ravnatelj meščanske šole v Mariboru. Za Mariborsko tiskarno odgovarja Stanko Detela, ravnatelj v Mariboru.

BABILONSKI STOLP OD DANES.

Birs nimirud. Gotovo je bil ta stolp tistih dni svetovni čudež. Prav tako čudežna zgradba je bil 100 m visoki svetilnik, ki ga je postavil leta 283. p. Kr. Ptolemej Soter na otoku Farosu pri Aleksandriji. Takrat je pomenilo 100 metrov mnogo! Potem se ni dolgo nihče lotil tako visoke stolpne zgradbe. Šele v srednjem veku so zakipeli v sinjino nad 100 m visoki stolpi znamenitih cerkva. V 19. veku so dosegli Francozi v tem pogledu nov rekord. Leta 1889. so zgradili iz železa in jekla v zvezi s takratno svetovno razstavo 300 m visok stolp, ki je dobil ime po zgraditelju Eifflu. Dolga desetletja je ohranila ta zgradba svoje pravice. Pred nekaj leti so jo prehiteli Amerikanci z neboderi. In prav sedaj pretresajo v Franciji vprašanje, bi li ne kazalo ob priliki nove svetovne razstave v Parizu leta 1937. ustvariti nov čudež, ki bi vrnil Francozom slavo gradbene višine. V poslednjih desetletjih je zavel v gradbi železobetonsko znamenito mesto. Žato bi hoteli Parižani vsilje krizi zgraditi 1000 m visok stolp iz tega gradiva. Stolp naj bi ne bil samo čudež sveta, ampak bi služil tudi praktičnim svrham: prenosu radijskih valov, razsvetljavi za letala, kakor morski svetilniki za ladje. V stolpu bi bil v višini 600 m „planinski hotel“ in čutil garaja za avtomobile, ki bi se lahko po zavojki ob stolpu vozili tja gori . . . Kakor Babilon! To bi bila velika pridobitev. D. H.

Kakšen je bil svetopisemski babilonski stolp, ne vemo. Na mestu, kjer je stal, je danes le še precejšen griček

ŠTEVILNICA. (Priobčil M. K.)

1.	1	2	3	4	5						
2.	6	3	7	8	1	9	10	5			
3.	11	12	13	6	10	14					
4.	15	2	1	16	6	4	9	10	3	4	
5.	3	12	17	9	2	4	8	12	18		
6.	19	4	6	4	8	10	9				
7.	19	2	12	5	10	18	12				
8.	6	1	19	14	4	5					
9.	9	2	10	13	6	12	19				
10.	11	12	3	4	19	10	18				
11.	15	6	12	14	16	12	19	10	18	12	

Namesto števil vstavi črke, da dobiš besede, ki pomenijo:

1. Goro v zetski banovini, 2. Goro v vardarski banovini,
 3. Goro v zetski banovini, 4. Mejno gorovje v naši državi,
 5. Goro v moravski banovini, 6. Gorovje v savski banovini,
 7. Gorovje na meji drinske in primorske banovine, 8. Goro v zetski banovini, 9. Goro v dravski banovini, 10. Gorovje v drinski banovini, 11. Gorovje v vardarski banovini.
- Debelo tiskane črke od zgoraj navzdol ti dajo ime evropske države.

Rešitev računske naloge v 9. št.:

Minuend: 9 8 7 6 5 4 3 2 1 (vsota 45)

Subtrahend: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 (vsota 45)

Ostanek: 8 6 4 1 9 7 5 3 2 (vsota 45)

Rešitev začaranega kvadrata v 9. številki „Razorov“:

Napominani kvadrat je razdeljen v 9 manjših kvadratov. Števila od 19 do 27 so v njih razpostavljena sledeče:

22	27	20
21	23	25
26	19	24

Rešitev križanke v 9. številki:

VODORAVNO: 1 Vodnik, 6 in 7 oče, 8 ona, 10 ena, 11 Vič, 14 da, 15 verz, 16 dno, 17 ar, 20 mir, 21 ti, 24 Anton, 24 as, 27 naš, 29 ji, 30 uk, 31 kr., 32 Klek, 35 vi, 36 kuta, 39 kolo, 40 pes, 43 rž, 45 ne, 46 pesnik, 48 ni, 49 Sora, 50 in.

NAVPIČNO: 1 Vis, 2 ono, 3 Noe, 4 in 5 kavarna, 9 Dev, 12 nit, 13 če 14 ded, 18 zora, 19 sin, 20 moka, 21 ta, 23 in, 25 sir, 26 kap, 28 Siška, 31 Krka, 33 les, 34 ti, 35 Valentin, 37 čuk, 38 top, 41 os, 42 kri, 44 (kri) meso, 45 ne, 46 pas, 47 kis.

4. letnik „RAZOROV“ lista za odraslo mladino

1. številka prihodnjega letnika „Razorov“ bo izšla okrog 10. oktobra ob 15 letnici koroškega plebiscita. Posvečena bo našim bratom. Uvodno povest „Ugrabljeni bogovi“ je prispeval Oskar Hudales. Nadaljevala se bo v vseh številkah ter nas bo vodila na enega izmed manj poznanih Sundskih otokov. Vse dejanje je silno napeto in živo pisano, kakor je pač nenavadno prebivalstvo dotične zemlje ter življenje na njej. Tone Seliskar nas bo seznanil z našimi najvidnejšimi pisatelji, slikarji, kiparji, in glasbeniki. Ti razgovori bodo dali pravo umetniško noto 4. letniku. Maksim Gaspari bo razpravljal o naših majolikah, ki so bile nekoč okras domovini in ki so zdaj žalibog že tako redke. Pavel Kunaver bo kazal skrivnostna pota Ljubljance. Z njim bomo potovali deloma nad zemljo, deloma pod zemljo po rovih, jamah in jezerih. Ljudevit Stiasny bo potoval v vročo in peščeno Afriko ter v predele abesinskega ozemlja. Mirko Javornik bo opisal dogodke ob meji: tihotapstvo, prekupčevanje, pribege, življenje graničarjev. Globoko je zajeto vse to življenje, ki je pa sicer po dogodkih tako nenavadno, kakor bi ne bilo med nami. Dr. Vladimir Murko nam bo pomagal varčevati in bo podal nekaj smernic o tem važnem načinu gospodarstva. Lorber Marija bo razkazala cinkarno v Celju in tvornico „Zlatorog“ v Mariboru. Hans Berko (prevod) in Zane Grey (prevod) pišeta o prerijskih lovcih, o gaučih, o kovbojih na divjem zapadu. Drago Humek bo uvažal v razno ročno delo; za deklice bodo prispevki o gospodinjstvu. Iz šolskega dela bo prinašal 4. letnik marsikaj zanimivega o dogajanju pri pouku na posameznih zavodih. Vsaka številka bo prinesla prispevke mladine, na katere bo odgovarjalo uredništvo v posebnih obširnih pismih; tako bo že 2. štev. začela s „Kmečko obrambo pred Turki“, ki jo je napisal dijak Jeza Maks. Slavko Veselič bo nadaljeval svoje izčrpne in poučne članke o filateliji. Albin Zavrl bo razlagal jugoslovansko zgodovino, ki ne bo obdelana suhoparno, temveč bo napisana z zanimivimi dogodki. Ivan Matičič bo prispeval z resničnimi doživljaji iz svetovne vojne, predvsem z ruskega in italijanskega bojišča. Joža Herfort, naš prirodec, nas bo vodil po zemlji, na kateri je — dasi leži pred nami kot odprta knjiga — še toliko tajnosti in skrivnosti. Pirnat Viktor nas bo posebno navduševal za naše morje ter nas seznanil z našo dolensko zemljo med Krko in Savo. Krajši prispevki, ki bodo deloma tudi priložnostni pa bodo govorili o vseh posebnostih, ki se bodo dogajale ali ki so se kdaj dogajale. Tako bodo „Razori“ proslavili 100 letnico Stritarjevega, 60 letnico Cankarjevega rojstva i. dr. ● Poleg tega bo uredništvo poizkusilo v 4. letniku z „Oglasi“, kjer bodo naročniki in naročnice „Razorov“ med seboj lahko zamenjavali razne predmete, kakor knjige, godala, igre, albume, drsalke, znamke, fotografije, aparate itd. Marsikdo izmed vas se je že naveličal kakega svojega predmeta pa bi ga rad zamenjal: ta se bo kar obrnil na borzo v „Razorih“. Na zadnjih straneh bo mnogo drobiža z ilustracijami ter nagradne uganke, križanke, rebusi in šalivke. ● Končno bo uredništvo upoštevalo želje in nasvete naročnikov in naročnic, ako bodo za list primerni. ● Vse prispevke in dopise naslavljajte na **uredništvo „Razorov“ Rakek**; naročnino in reklamacije na **upravo „Razorov“ Maribor**. **Naročenih slik in rokopisov ne bomo vračali.**

M l a d i n a, širi in čitaj „R A Z O R E“!